Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Xingyu Liu

Eesti impersonaali korpusuuring – kasutusmustrid ja objekti käändevalikut juhtivad tegurid

Magistritöö

Juhendajad teadur Mari Aigro ja kaasprofessor Virve-Anneli Vihman

Tartu 2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS 5
1. Taust 8
1.1. Impersonaali ülevaade 8
1.2. Tegusõna tegumood eesti keeles 9
1.2.1. Impersonaal *versus* passiiv 11
1.2.2. Piirangud impersonaali moodustamisel 16
1.3. Objekti kääne 18
1.4. Kasutuspõhine keeleteadus 21
1.5. Uurimuse eesmärgid ja ülesehitus 23
2. Impersonaali kasutusmustrid 24
2.1. Impersonaalis esinevad tegusõnad 24
2.1.1. Materjal ja meetod 24
2.1.2. Tulemused ja analüüs 26
2.1.3. Kokkuvõte 30
2.2. Impersonaalis tegusõnade objektikäänded 31
2.2.1. Materjal ja meetod 31
2.2.2. Tulemused ja analüüs 33
2.2.2.1. Nominatiivis objekt 34
2.2.2.2. Partitiivis objekt 35
2.2.2.3. Objektita impersonaal 37
2.2.2.4. *da*-infinitiivitarind objektina 38
2.2.2.5. Muud 39
2.2.3. Kokkuvõte 39
3. Objektikäänete kasutust juhtivad tegurid 41
3.1. Materjal ja meetod 41

3.2. Tulemused ja analüüs 43
3.3. Kokkuvõte 46
ARUTELU JA KOKKUVÕTE 47
KIRJANDUS 51
Corpus study of the Estonian impersonal – usage patterns and factors affecting the choice of object case. *Summary* 56

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

SISSEJUHATUS

Siinne magistritöö käsitleb umbisikulist tegumoodi e impersonaali. Impersonaal on funktsionaalselt sarnane passiivile ning levinud läänemeresoome (v.a liivi), keldi ja mõnes slaavi keeles (Torn-Leesik 2009: 72). Eesti keeleteaduses on arutelu impersonaali üle kestnud juba üle sajandi ja impersonaali on mainitud nii tüpoloogilistes kui ka teoreetilistes uuringutes.

Kuna eesti impersonaalil on passiivile iseloomulikke tunnuseid, käsitasid grammatilise tegumoe uuringud 19. sajandist 20. sajandi alguseni impersonaali passiivina (vt Hermann 1884; Põld 1923; Kettunen 1924). Alles alates 20. sajandi lõpust hakkas osa keeleteadlasi pidama impersonaali ja passiivi kaheks eri konstruktsiooniks (vt Mihkla *et al.* 1974; Erelt 1979; Pihlak 1993; Rajandi 1999), kuna impersonaalis ei muutu semantiline objekt grammatiliseks subjektiks (Pihlak 1993: 91), erinevalt impersonaalist on passiivi *tud*-partitsiipidel adjektiivi omadused ja impersonaali puuduval subjektil nn elususe tunnus (vt Rajandi 1999). Teised, lähtudes mõlemale ühisest agendi defokuseerimise funktsioonist (Erelt *et al.* 1993: 30), määratlesid impersonaali passiivi alamkonstruktsioonina (vt Tauli 1972; Erelt 1989; Erelt *et al.* 1993).

Kaasaegne eesti keele grammatika käsitab eesti impersonaali ja passiivi kahe eri konstruktsioonina ning impersonaali ei peeta passiivi alatüübiks (vt Torn 2002; Blevins 2003; Vihman 2004; Torn 2006b; Torn-Leesik 2009, 2016; Torn-Leesik, Vihman 2010). Blevinsi (2003) väitel avalduvad impersonaali ja passiivi vahelised erinevused vormis ja tõlgenduses. Torn-Leesik (2016) on toonud välja mitmeid impersonaali moodustamisel kehtivaid leksikaalseid, semantilisi ja morfosüntaktilisi piiranguid. Eesti keeleteadlased on impersonaali ja passiivi vahekorda ning nende erinevusi põhjalikult uurinud. Vija *et*

al. (2009) on uurinud tegumoe omandamist eesti emakeelega laste seas. Torn-Leesik ja Vihman (2010) on analüüsinud impersonaali implitsiitse tegija-argumendi võimalikke interpretatsioone suulises keeles. Lisaks eelnevaile on Kaja Tael (1987) tegelnud impersonaalilause sõnajärjega ning Maili Nurme (2012) impersonaalilause objekti käände ja asukoha seostega. Nendes käsitlustes on aga vähe kvantitatiivseid andmeid eesti impersonaali kasutamise kohta.

Eesti keel sobib impersonaali uurimiseks hästi, kuna eesti impersonaalil on palju morfoloogilisi ja süntaktilisi tunnuseid. Impersonaali jaatavas kõnes esineb käändevaheldus, nii et osaobjekt on partitiivis ja täisobjekt nominatiivis, mis on üldiselt subjektikääne. Impersonaali sisendverbide valik on eesti keele personaalse passiiviga võrreldes laiem (Torn-Leesik 2016: 75-76), kuid osa tegusõnu ei saa siiski tavapärases kontekstis impersonaalis esineda, näiteks *huvitama*, mille nominatiivne subjekt ei tähista inimest (Rajandi 1999: 88). Kui personaallause kohta on mitmeid objekti käändevaheldust mõjutavaid leksikaalseid, semantilisi ja süntaktilisi tunnuseid käsitlevaid uurimusi (Metslang 2013), siis impersonaali objekti käändevahelduse kohta kvantitatiivsed uuringud puuduvad.

Siinne magistritöö sisaldab nelja erinevat eesti impersonaali korpusuuringut. Korpusandmete analüüsimiseks on kasutatud kvantitatiivset analüüsimeetodit. Uurimuse eesmärgiks on analüüsida eesti keele impersonaali, keskendudes eelkõige objekti käändele. Kitsamad eesmärgid on 1) anda ülevaade tegusõnade esinemisest impersonaalis, 2) anda ülevaade objekti tüüpidest impersonaalis ja 3) tuua välja tegurid, mis mõjutavad objekti käändekasutust.

Uurimus koosneb neljast peatükist. Töö taustaosas esitatakse ülevaade impersonaalist, keskendudes eesti impersonaali ja passiivi eristamisele ning impersonaali moodustamise

piirangutele. Ühtlasi käsitletakse selles objekti käändevorme ja kasutuspõhist keeleteadust. Teises peatükis uuritakse impersonaali kasutusmustreid tegusõnade ja käänete perspektiivist, analüüsides kvantitatiivselt impersonaalikonstruktsiooni esinemise proportsioone muude tegusõnavormide hulgas ning koos impersonaalsete tegusõnadega esinevaid eri tüüpi objekte. Kolmandas peatükis keskendutakse objekti käändevalikut mõjutavatele teguritele, analüüsides neid multifaktoriaalse logistilise regressioonimudeli abil. Viimases peatükis arutletakse analüüsi tulemuste üle ja tehakse kokkuvõte.

1. Taust

1.1. Impersonaali ülevaade

Mati Erelt kirjeldab tegumoodi järgmiste sõnadega: „Tegumood ehk geenus on verbi grammatiline (morfoloogiline või perifrastiline) kategooria, mis näitab nominaalsete lauseliikmete ja nende semantiliste funktsioonide (osaliste rollide) vahekorda“ (Erelt 2013: 182). Passiivi tegumood on rohkesti tähelepanu saanud valentsi vähendavate konstruktsioonide hulgas. Valents on tegusõna seotud laiendite arv, nendeks laienditeks on alati subjekt ja objekt, teatud juhtudel ka adverbiaal. (Erelt 2017: 65) Kui aktiivlauses on tegevuse tegija, protsessis või seisundis olija vormistatud subjektina, siis passiivlauses tegevussubjekt puudub või on vormistatud tegijamäärusena. Aktiiv-lauses objektina vormistatud laiend vormistatakse passiivlauses subjektina. (EKK 2020: 401) Sarnaselt passiivile vähendab ka impersonaal tegusõna valentsi, kaotades lausest personaallause subjekti (Vihman 2006:159).

Kui aktiivi-passiivi vastandust maailma keeltes on käsitletud palju nii tüpoloogilistes kui ka teoreetilistes uuringutes, siis impersonaali on hakatud keelteüleselt kirjeldama alles hiljuti, vaatamata sellele et indo-euroopa keeleteaduses on impersonaali juba mõnda aega uuritud (Siewierska 2008; Malchukov, Siewierska 2011). Impersonaal eksisteerib paljudes indoeuroopa keeltes, kuid selle süntaktiline struktuur võib olla keeleti väga erinev. Mõnedes keeltes saab mittereferentsiaalset inimsubjekti väljendada leksikaalselt või kogu konstruktsiooni kaudu. Leksikaalselt väljendatakse seda sageli sõnaga „inimene“ või „inimesed“, näiteks poola keeles kasutatakse sõna *ludzie*. Teise tüüpi kuuluvad pronominaalsed impersonaalid, milles pronoomenid väljendavad inimargumente. Sellised on näiteks *man*-impersonaal saksa keeles ja *one*-impersonaal inglise keeles (*One must be careful*. ‘Tuleb olla ettevaatlik.’). Siia gruppi kuuluvad ka

konstruktsioonid, mis kasutavad mitmuse kolmanda isiku pronoomenit, näiteks inglise keele *they* (*They are going to raise taxes.* 'Hakatakse makse tõstma.'). Kolmanda impersonaali puhul ei ole inimese mittereferentsiaalne subjekt leksikaalselt ega morfoloogiliselt väljendatud. Siia kuuluvad sellised konstruktsioonid nagu romaani või slaavi keelte refleksiivimpersonaalid või läänemeresoome keelte partitsiibi tüve abil vormistatud impersonaal, näiteks eesti keele impersonaal (*Tollal loe/ti peamiselt ilukirjandust.*). (Siewierska 2011: 57-59).

1.2. Tegusõna tegumood eesti keeles

Kuigi eesti keeles esineb mõlemat tegumoevastandust, siis aktiivi-passiivi vastanduse kõrval on algsem ja põhilisem personaali-impersonaali vastandus (Torn-Leesik 2009: 72). Eesti keele impersonaal oli olemas juba läänemeresoome algkeeles (ingl *Proto-Fennic*) ning levis sealt ka läänemeresoome keeltesse, v.a liivi keel (Viitso 1998: 112). Läänemeresoome, keldi ja mõnedes slaavi keeltes täidabki impersonaal funktsionaalselt sarnast rolli indoeuroopa keelte passiivse tegumoega (Torn-Leesik 2009: 72).

Impersonaal on tegumoekategooria markeeritud liige ning erinevalt personaalist ei väljendata selle tegevussubjekti lauses subjektina. Subjekti puudumist markeerib eksplitsiitselt tegusõna morfoloogia. (EKK 2020: 240) Olevikus ja lihtminevikus on impersonaali tunnusel üheksa erinevat morfoloogilist kuju (vt tabel 1).

Tabel 1. Impersonaali oleviku ja mineviku tunnused

-takse	Olevik	*ehitatakse*
-dakse		*lauldakse*
-akse		*ollakse*

-da	Olevik, eitav	*ei laulda*
-ta		*ei ehitata*
-t-	Minevik	*ehitati*
-d-		*lauldi*
-tud	Minevik, eitav	*ei ehitatud*
-dud		*ei lauldud*

Morfeemivariante *-takse*, *-dakse* ja *-akse* kasutatakse ainult kindla kõneviisi oleviku jaatusvormides ning kujud *-t-* ja *-d-* esinevad ainult kindla kõneviisi mineviku jaatusvormides, kus neile järgneb mineviku tunnus *-i*, nt *ela*/*t*/*i*. Samuti on võimalik *tud*-partitsiibi abil moodustada impersonaali täisminevikku ja enneminevikku (*on ehitatud* ja *oli ehitatud*). (EKK 2020: 241) Impersonaalivormides ei väljendu isik ega arv (Torn-Leesik 2009: 73).

See, kas morfeemivariandi klusiil on esimeses (*-dakse, -d(i)*) või teises vältes (*-takse* ja *-t(i)*), sõltub morfofonoloogilisest kontekstist. Teises vältes variandid esinevad 1) enamikus astmevahelduseta kahe- ja enamasilbilistes tegusõnades, nt *ehitama* > *ehitatakse*; 2) astmevahelduslikes tegusõnades, kus astmevahelduslik tüvi on tavaliselt nõrgas astmes, nt *õppima* > *õpitakse*; 3) tegusõnades, mille tüve lõpus on [s], nt *maksma* > *makstakse*; 4) tegusõnades, mille tüve lõpus on [d], nt *kandma* > *kantakse*; 5) tegusõnades, mille tüve lõpus on [t], nt *sõitma* > *sõidetakse*; 6) erandlikes tegusõnades, nt *ajama* > *aetakse*. Variandid *-dakse* ja *-di* esinevad 1) tegusõnades, mille ühesilbilises tüves on pikk vokaal või diftong, nt *saama* > *saadakse*; 2) tegusõnades, mille tüve lõpus on [l], [r], [n], nt *naerma* > *naerdakse*; 3) astmevahelduslikes *le*-liitelistes tegusõnades, nt *suhtlema* > *suheldakse*. Variant *-akse* esineb ainult 15 tegusõnas: 1) ühesilbilise tüvega tegusõnades, milles on pikk vokaal või diftong (*jooma*, *sööma*, *viima*, *tooma*, *müüma*, *looma*, *lööma*, *käima*), näiteks *müüma* > *müüakse* ja *käima* > *käiakse;* 2) *olema*-tüüpi kahesilbilise *e*-

lõpulise tüvega tegusõnades (*minema, surema, panema, olema, tulema*), näiteks *olema* > *ollakse*; 3) erandlikes tegusõnades (*nägema, tegema*), näiteks *nägema* > *nähakse* ja *tegema* > *tehakse*. Viimased kaks kasutavad lihtminevikus varianti -*ti* ja ülejäänud varianti -*di*.

1.2.1. Impersonaal *versus* passiiv

Tüpoloogilised uuringud on näidanud, et eksisteerib mitmesuguseid konstruktsioone, mida saab kirjeldada passiivsena. Nende hulka kuuluvad struktuuri järgi perifrastiline passiiv ja sünteetiline passiiv, aga rohkem tuntud on personaalne passiiv (vt näide 1) ja impersonaali passiiv (vt näide 2). (Siewierska 1984: 1)

(1) *The novel was finished last summer*.
‘Romaan oli saadud läbi eelmisel suvel.’
(2) *It was known that this novel was a great hit.*
‘Oli teada, et see romaan oli väga populaarne.’

Peamine erinevus personaalse passiivi ja impersonaali passiivi vahel on see, et personaalne passiiv on moodustatud üldiselt transitiivsetest verbidest ja selle subjektil on semantiline sisu (Torn-Leesik 2016: 17), aga impersonaali passiiv on moodustatud üldiselt intransitiivsetest verbidest ja puudub subjekt, millel on semantiline sisu (Torn-Leesik 2016: 19).

Prototüüpseks passiiviks peetakse personaalset passiivi, nagu inglise või saksa keeles, kus passiivi subjektil on samad subjektiomadused nagu tegevussubjektil. Tegevussubjekti võib personaalses passiivlauses väljendada obliikvafraas. (Torn-Leesik 2016: 17) Eesti keeles esineb personaalset passiivi, millel on resultatiivne ja statiivne ning sündmuse

tulemusseisundile fookustatud tõlgendus (Vihman 2006: 161). Passiiv on eesti keeles aga uuendus (Blevins 2003: 483).

Eesti keele personaalse passiivi ja impersonaali konstruktsioonid on pikka aega inspireerinud keelteadlaste seas erinevaid diskussioone. 19. sajandil analüüsiti impersonaali passiivina saksa keele grammatika mõjul. 20. sajandi alguses hakati impersonaali pidama aktiivi tegumoe konstruktsiooniks. Alates 20. sajandi lõpust ei käsitleta impersonaali passiivina, kuid personaalset passiivi ja impersonaali on siiski peetud passiivi kui makrokonstruktsiooni kaheks alamkonstruktsiooniks (Erelt *et al.* 1993: 30). Hiljutised tegumoekonstruktsiooni uuringud näitavad, et need kaks tegumoe konstruktsiooni on mitmes mõttes erinevad (Torn-Leesik 2016: 50).

Pihlak (1993) ja Rajandi (1999), kes on esitanud eesti tegumoe kaks varasemat põhjalikku käsitlust, on selgelt eristanud impersonaali passiivist ja pidanud seda eesti keele tegumoesüsteemis põhikategooriaks. Pihlaku (1993: 91) järgi on eesti keeles põhiline tegumoevastandus aktiivi ja supressiivi, mitte aktiivi ja passiivi vahel. Supressiiv, s.o impersonaal, võimaldab agendi fookuse n-ö alla suruda, jättes tähelepanu keskmesse vaid tegevuse (Pihlak 1993: 103). Passiivis muutub aktiivi objekt subjektiks, kuid impersonaalis seda muutust ei toimu (Pihlak 1993: 95). Rajandi uuris eesti keele tegumoekonstruktsiooni transformatsioonilise grammatika raames ja kirjeldas impersonaali aktiivi konstruktsioonina (Rajandi 1999: 106). Ta märkis peamise erinevusena, et impersonaali saab moodustada nii intransitiivsetest kui ka transitiivsetest verbidest, aga passiivi saab moodustada ainult transitiivsetest verbidest (Rajandi 1999: 65). Ta iseloomustas ka passiivi kui transitiivse verbiga toimuvat passiivset adjektivisatsiooni. (Rajandi 1999: 94). Passiivi *tud*-partitsiibil on adjektiividega ühiseid omadusi, näiteks atributiivne funktsioon, kuid passiivses adjektivisatsioonis säilivad neil ka tegusõna omadused. Tegusõnad varieeruvad selles osas, kuivõrd ja milliseid adjektiivi

omadusi nad üle võtavad. (Rajandi 1999: 98)

Lisaks erinevustele on aga passiivil ja impersonaalil ka mitmeid sarnasusi. Eesti keele personaalne passiiv on perifrastiline konstruktsioon, mis on moodustatud abiverbi *olema* ja *tud*-partitsiibi ühendamisel. Täis- ja enneminevikuu moodustamisel lisandub veel üks abiverb. Tabel 2 näitab eesti keele impersonaali ja personaalse passiivi paradigmasid.

Tabel 2. Muuteparadigmad (Vihman 2006: 162)

	IMPERSONAAL	PASSIIV
OLEVIK	Lehed loetakse	Lehed on loetud
LIHTMINEVIK	Lehed loeti	Lehed olid loetud
TÄISMINEVIK	Lehed on loetud	Lehed on olnud loetud
ENNEMINEVIK	Lehed oli(d) loetud	Lehed olid olnud loetud

Tabelist 2 on näha, et sünkreetilised on passiivi olevik ja impersonaali täisminevik, samuti ka impersonaaliga arvus ühilduv enneminevik ja passiivi lihtminevik. Selleks et selliseid perifrastilisi impersonaali vorme ja personaalset passiivi eristada, tuleb võtta arvesse partitsiibi adjektiivseid ja verbaalseid omadusi. *Tud*-partitsiip on nimelt impersonaalikonstruktsioonis rohkemate tegusõna omadustega kui passiivikonstruktsioonis, kus see on pigem adjektiivne (Rajandi 1999: 98; Torn-Leesik 2016: 58). Enneminevikus võib öeldisverb impersonaalis ühilduda ja enamasti ühildubki täisobjektiga arvus. Ühildumine objektiga on küll võimalik ainult 3. pöördes, kuna 1. ja 2. isiku pronoomenid ei saa nominatiivse täisobjektina esineda. (Erelt 2013: 192)

Tabelist 2 nähtub ka, et impersonaali objekt „lehed" ja passiivi subjekt „lehed" on samas käändes – mitmuse nominatiivis. Erelt on märkinud (2013: 192), et olulisim sarnasus passiivi ja impersonaali vahel on see, et impersonaali objektil, eriti täisobjektil, on

mõningaid subjekti omadusi. Impersonaal säilitab objekti staatuse, sest seda ei ülendata subjektiks, kuid objekt saab sellegipoolest juurde ka mõned subjekti omadused. Objekt esineb eesti keeles üldiselt nominatiivis, genitiivis või partitiivis, kuid impersonaalilauses ja imperatiivlauses esineb objekt ainult nominatiivis või partitiivis. Partitiiv on eesti keeles objekti vaikimisi kääne, kuna see on objektina kasutusel sagedamini kui nominatiiv või genitiiv ja osa tegusõnade puhul esineb objekt ainult partitiivis. (Sulkala 1996: 170; Tauli 1968: 216)

Järgnevad näited 3-8 toovad impersonaali ja personaalse passiivi võrdluse paremini esile:

(3) *Raamatut* on loetud.
(4) *Raamat* on läbi loetud.
(5) *Raamatut* ei olnud läbi loetud.
(6) *Raamat* ei olnud läbi loetud.
(7) *Ilusaid lilli* armastatakse.
(8) *Lilled* on armastatud, kuna nad on ilusad.

Näites 3 on impersonaali objekt *raamatut* partitiivis, näites 4 aga nominatiivis. Kuigi see sarnaneb subjektile, sest esineb lause alguses ja nominatiivis, on näites 4 tegemist siiski objektiga. Seda aitab mõista näite 4 negatiivne vaste näites 5, kus *raamatut* on taas partitiivis. Kui näide 5 oleks personaalne passiiv, siis oleks *raamatut* asemel *raamat*, sest objekt on ülendatud nominatiivseks subjektiks nagu näha näitest 6.

Eesti keele tegusõnad jagunevad objekti käände ja leksikaalse aspekti alusel kolme põhirühma: osaobjekti valivad tegusõnad, osaobjekti ja täisobjekti vaheldumist võimaldavad tegusõnad ja täisobjekti valivad tegusõnad. Tegusõnade puhul, mis valivad ainult osaobjekti (*armastama*), saab selgelt eristada impersonaali ja passiivi, sest nende tegusõnade objekt on impersonaalis partitiivis (vt näide 7) ja passiivis nominatiivis (vt

näide 8). (Torn-Leesik 2009: 74-75; Erelt 2013: 72-73)

Lisaks eespool mainitud vormide samakõlalisusele on impersonaalil ja personaalsel passiivil teisigi sarnasusi. Esiteks jätavad impersonaal ja personaalne passiivilause agendi täpsustamata, kuna see on teadmata või suhtluses ebaoluline (Torn-Leesik 2016: 30). Eesti kõnekeeles on aga impersonaalikonstruktsioonidel palju kasutusfunktsioone ja agent on sageli diskursuse konteksti järgi selgelt tuvastatav (Torn-Leesik, Vihman 2010: 305). Kõnekeeles saab kasutada impersonaali suhtlussituatsioonides ilma agenti täpsustamata, kui keskendutakse predikaadile või tegevusele (Torn-Leesik, Vihman 2010: 332). Viisakusstrateegiana kasutatakse ka impersonaali, mis tekitab distantseeriva efekti. Sel puhul jääb küsitavaks, kas kõneleja räägib endast ja temaga juhtunust või mitte. Impersonaali kasutamine vähendab otseseid osutusi kõneleja isikule ja distantseerib kuulajat, kellel ei lasta kõneleja mõtetest ja tunnetest vahetult osa saada. Vältides vestluspartneriga lähedast kontakti, aitab impersonaal luua distantsi. (Lindström 2009: 113-114)

Teiseks esineb nii passiivis kui impersonaalikonstruktsioonides *poolt*-tarind. Agentadverbiaal *poolt* postpositsiooniga on passiivikonstruktsioonides sagedasem kui impersonaalikonstruktsioonides. Nii transitiivsetest verbidest moodustatud impersonaal kui passiiv võimaldavad kasutada *poolt*-tarindit, kuid agentadverbiaal saab esineda ka elatiivis (*Õunapuud on külmast kahjustatud.*) või adessiivis (*Meil on ülesanded lahendatud.*). Nende kasutamine on aga vähem levinud kui *poolt*-tarind, seda nii passiivi kui ka impersonaali puhul. (Rajandi 1999: 108-109) Korpusanalüüs osutab, et *poolt*-tarindis esineb valdavalt mitmuslik nimisõna või kogunimisõna (nt *politsei*, *kirik*, *instituut*) (Torn 2006b: 110-111), kuid ainsuslikud agentadverbiaalid on harvad ning osutavad reeglina võimupositsioonil olevale isikule (Torn 2006b: 113).

Poolt-tarindi kasutus eeldab transitiivset verbi, millel on mitu argumenti. Torn uuris küsimustiku abil eesti keele emakeelena kõnelejatelt *poolt*-tarindi aktsepteeritavust impersonaalis ja passiivis. Vastused näitavad, et ligikaudu kaks kolmandikku osalejatest oli tarindi suhtes negatiivselt häälestatud, pidades selle kasutust ebagrammatiliseks ja eesti keeles mitteaktsepteeritavaks. Samuti näitavad tulemused, et mõnevõrra rohkem on *poolt*-tarind aktsepteeritud passiivikonstruktsioonis. (Torn 2006b: 117-119)

1.2.2. Piirangud impersonaali moodustamisel

Piirangud eesti impersonaali moodustamisel on vaadeldavad leksikaalsest, semantilisest ja morfosüntaktilisest aspektist.

Nagu osas 1.2.1 öeldud, saab impersonaali moodustada nii transitiivsetest verbidest (nt *ostma*: *Raamatud osteti.*) kui ka intransitiivsetest verbidest (nt *minema*: *Minnakse koju.*). Subjekti saab eesti impersonaalis muuta indefiniitseks (Erelt 2013: 183). Kuna impersonaal ei ülenda personaallause objekti subjektiks, ei ole nõuet, et objekt peaks personaallauses olemas olema. Impersonaal ei nõua transitiivsust, kuid säilitab selle, mistõttu tegusõna ei pea olema transitiivne (Blevins 2003: 516; Torn-Leesik 2016: 51). Impersonaali moodustamisel saavad sisendverbideks olla ka mitteakusatiivsed verbid (nt *surema*, *olema*, *jääma*), s.o tegusõnad, millel ei ole loogilist subjekti ja mille subjekt on loogiline objekt, ning modaalverbid (nt *võima*: *Võidakse minna*) (Torn-Leesik 2016: 75). Impersonaalikonstruktsioonides saavad nn allasurutud subjektid (ingl *suppressed subject*) esineda refleksiivsete pronoomenitena (vt näide 9). Refleksiivne pronoomen viitab impersonaali allasurutud subjektile. (Belvins 2003: 475)

(9) ...lüüakse kõigile käega ning süüakse ennast tagasi oma esialgsesse kaalu... (Torn-Leesik 2016: 27)

Semantiline piirang eesti impersonaali moodustamisel on seotud aktiivlause subjekti omadustega. Varasemad eesti keele tegumoe käsitlused on rõhutanud, et impersonaali moodustamiseks peab aktiivi subjektiargument kandma elususe tunnust (Rajandi 1999: 65), kuid eesti impersonaali moodustamisel on veelgi spetsiifilisem inimtegija tunnus (Torn-Leesik 2016: 28). Kui tegusõna subjektiargumendil puudub inimtegija tunnus (vt näide 10), saab lausung impersonaliseerimisel vaikimisi metafoorse interpretatsiooni, nii et näiteks järgnevas lauses peab tegevust tõlgendama inimese haukumisena. (Torn-Leesik 2016: 29)

(10) Õues haugutakse. (Torn-Leesik 2002: 95)

On erandeid, näiteks mõningaid loodusjõude väljendavaid tegusõnu saab impersonaliseerida. Näites 11 on tuul või torm tegevussubjekt ehk põhjus, miks laev karile paiskus. Samuti on loodusjõude väljendavaid tegusõnu, nt *sadama* ja *müristama*, millest ei saa moodustada impersonaali, sest neid tegusõnu sisaldavates lausetes pole subjekti. (Torn-Leesik 2009: 78)

(11) Laev paisati karile. (Erelt *et al.* 1995: 73)

Morfosüntaktiliseks piiranguks on see, et impersonaliseerida saab tegusõnu, mis võimaldavad nominatiivis subjekti. Modaalverbe saab üldiselt impersonaliseerida (vt näide 12), välja arvatud vajalikkust väljendavad modaalverbid (nt *tarvitsema* ja *pruukima*), mille semantiline subjekt esineb lauses adessiivis, samal ajal kui teiseks argumendiks on infinitiiv (vt näide 13). Modaalverbe *tarvitsema* ja *pruukima* saab aga impersonaliseerida eitavas kontekstis (vt näide 14), sest eitavas kontekstis esineb

argument nominatiivis. Siin kirjeldatud morfosüntaktiline piirang toimib koos semantilise piiranguga, mis nõuab inimargumenti. (Torn-Leesik 2016:53)

(12) Maailma vanim õpilane võidakse lapsevaenmate käsul koolist välja visata. (Torn-Leesik 2009: 79)
(13) Sul pruugib/tarvitseb ainult see raamat läbi lugeda. (Torn-Leesik 2009: 79)
(14) Iga ürituse puhul olen saatnud Rahvale ka kirjakese koju, et nad teaksid, kusagile pandud kuulutust ei tarvitseta märgatagi, selgitab ta. (Torn-Leesik 2016: 53)

Nominatiivis subjektiargument on vajalik, aga pole üksinda piisav. Morfosüntaktiline piirang kehtib alati koos semantilise piiranguga, mis nõuab inimtegijat. Mõned tegusõnad vajavad küll nominatiivis subjektiargumenti, aga neist ei saa moodustada impersonaali. Rajandi on näidanud (1999: 88), et näiteks tegusõnadel *huvitama* ja *meenuma* puudub impersonaalikonstruktsioon. Personaalset passiivi saab impersonaliseerida, aga impersonaali ei saa passiiviseerida, sest impersonaal on subjektideta konstruktsioon ja passiiviseerimine on subjektidele suunatud protsess (Torn-Leesik 2016: 28).

1.3. Objekti kääne

Läänemeresoome keeltes on täheldatud ja uuritud objekti käändevalikut aastakümneid. Eesti keeles on kolm grammatilist käänet: nominatiiv, genitiiv ja partitiiv, mis kõik võivad markeerida objekti. Objektikäände valik oleneb eelkõige tegusõna leksikaalsest aspektist. Eesti keele tegusõnad jagunevad objekti käände ja aspektiomaduste alusel kolme põhirühma: partitiivverbid, perfektiivverbid ja aspektverbid. Enamik eesti keele tegusõnadest on partitiiv- ja aspektverbid, perfektiivverbide rühma kuulub vaid väike hulk lekseeme. (Erelt *et al.* 1993: 49-51)

Kui tegusõna võimaldab käändevaheldust, siis ainsuse genitiiv ning ainsuse ja mitmuse nominatiiv võivad väljendada tegusõnaga seotud tegevuse lõpetamist ja tulemuse olemasolu, aga ka seda, et objekt on täielikult tegevusest mõjutatud. Nende käänetega markeeritud objekti nimetatakse seetõttu täissihitiseks ehk totaalobjektis. Kui käändevaheldusliku tegusõna objekt on partitiivis, siis võib see väljendada seda, et tegevus on objekti suhtes lõpetamata ja mittetulemuslik. Sellist objekti nimetatakse osasihitiseks ehk partsiaalobjektiks (Kont 1963: 18; vt ka Rajandi, Metslang 1979; Tamm 2004, 2007; Metslang 2017; Ogren 2018). Totaalobjekt esineb sel juhul, kui nii tegevuse tulemuslikkus või lõpetatus on piiritletud ja kui ka objekt on kvantitatiivselt piiritletud, muul juhul kasutatakse partsiaalobjekti (Erelt *et al*. 1993: 51-52).

Partitiivverbid väljendavad ateelise kestusega sündmust ja piirivõimaluseta tegevust ning valivad vaid partsiaalobjekti (nt *armastama*, näide 15). Perfektiivverbid väljendavad hetkelist sündmust ja piirivõimalusega tegevust ning valivad vaid totaalobjekti (nt *saavutama*, näide 16). Aspektverbid väljendavad teelise kestusega sündmust, mis võib olla nii piirivõimaluseta kui ka piirivõimalusega. Sellised tegusõnad võimaldavad totaal- ja partsiaalobjekti vaheldumist (nt *ehitama,* näide 17). (Erelt 2017: 113-114)

(15) Jüri *armastab Marit*. (Erelt 2017: 113)
(16) Jüri *saavutas oma eesmärgi*. (Erelt 2017:114)
(17) Jüri *ehitas suvilat*./ Jüri *ehitas suvila*. (Erelt 2017:114)

Ka afiksaaladverbid ja iseseisvad adverbid mõjutavad oluliselt objekti käändekasutust. On olemas suur rühm tegusõnu, mida kasutatakse nii partitiiv- kui ka aspektverbidena, ning teine grupp tegusõnu, mida tavaliselt kasutatakse perfektiivverbidena, kuid saab kasutada ka aspektverbidena, kuid nad esinevad lauses koos afiksaal- või iseseisva

adverbiga. (Metslang 2013: 62) Näites 18 on tegusõnast *ostma* moodustatud lause ja näites 19 lisandub afiksaaladverb *ära*.

(18) Ta ostis *suhkrut*. (Metslang 2017: 269)
(19) Ta ostis *suhkru ära*. (Metslang 2017: 269)

Objekti käändevahelduse põhireegleid on selgelt kirjeldanud näiteks Mihkla *et al.* (1974) ja täiendanud viimati Metslang (2017). Objekti käändevaheldus eristab piiritlusaspekti, kus perfektiivse aspekti puhul esineb jaatava lause objekt nominatiivis, aga imperfektiivse aspekti puhul partitiivis. Kvantitatiivselt piiritlemata (ainesõna või ebamäärast hulka tähistav mitmuslik) objekt esineb partitiivis ja kvantitatiivselt piiritletud (nt asjasõna) jaatava lause objekt esineb nominatiivis. Muudest teguritest olenemata on eitava lause objekt partitiivis (Metslang 2017: 264-266). Seega kasutatakse partsiaalobjekti järgmistel juhtudel:

(20) Praegu teen *kodutööd*.
(21) Lapsed sõid *õunu*.
(22) Nad ei ostnud *uusi raamatuid*.

Näide 20 viitab imperfektiivsele tegevusele ja näites 21 on objekt *õunu* kvantitatiivselt piiritlemata. Näite 22 objekt *uusi raamatuid* on partitiivis, sõltumata sellest, kas objekt on kvantitatiivselt piiritletud või perfektiivse aspektiga, kuna eitavas vormis on objektikäändeks alati partitiiv. Totaalobjekt saab esineda ainult siis, kui ükski eelnevalt kirjeldatud kriteeriumidest ei ole täidetud. Esiteks peab sooritatav toiming olema resultatiivne ja/ või lõpetatud. Lisaks on viidatud objekt kvantitatiivselt piiritletud ja tegusõna on jaatavas vormis. Kui kõik need tingimused on täidetud, esineb totaalobjekt, nagu järgnevas näites (vt näide 23):

(23) Peeter ostis eile *uued raamatud*.

Eesti keele impersonaali objekti käändevaheldus leiab aset ainult nominatiivi ja partitiivi vahel, totaalobjekt esineb nominatiivis ja partsiaalobjekt partitiivis. Käändevaheldus toimub ülaltoodud kolme põhireegli kohaselt. Näited on järgmised:

(24) Praegu lauldakse *laule*.
(25) *Kirik* ehitati 19. sajandil.

Impersonaalis puudub nominatiivne subjekt ja nominatiivi kasutatakse totaalobjekti markeerimiseks. Objektikäände vaheldumine toimubki vaid nominatiivi ja partitiivi vahel. Siinse uurimuse kolmandas peatükis esitatakse esimene eesti keele impersonaali kvantitatiivne uuring (vt peatükk 3), mis püüab tuvastada, millised faktorid juhivad nominatiivi ja partitiivi kasutamist impersonaalis.

1.4. Kasutuspõhine keeleteadus

Kasutuspõhine keeleteooria analüüsib keelt kui sotsiaalse inimtegevuse tulemust, mille struktuur mõjutavad olulisel määral kasutusfaktorid. See teooria huvitub keele üldkognitiivsest kontekstist ja eristub generatiivsest paradigmast selle poolest, et ei keskendu kaasasündinud geneetilisele keelepädevusele (Bybee, Beckner 2010: 827). Selle asemel on kasutuspõhises keeleteaduses olulisel kohal konteksti peegeldavad andmed (Bybee 2010: 10).

Kasutuspõhine keeleteadus on välja arenenud 1980.-1990. aastate jooksul funktsionaalse ja kognitiivse keeleteaduse uurimistöödest, mis rõhutavad pragmaatika ja kontseptuaalse

tähendusrepresentatsiooni olulisust (Klavan *et al.* 2020: 757). Kasutuspõhise keeleteaduse puhul uuritakse keele kasutusmustreid, esinemissagedust, varieeruvust ja muutusi. Olulisteks allikateks peetakse korpusi, diakroonilisi andmeid, psühholingvistilisi eksperimente, keeleüleseid võrdlusi ja lapsekeele arengut. (Bybee, Beckner 2010: 827)

Keelesüsteemi struktuuri ja toimimise üheks põhiteguriks peetakse kasutuspõhise lähenemise puhul keelendite sagedust. Kasutusmustri sagedus on keelesüsteemi kujundav jõud, mis vormib uusi keelendeid ja kinnistab vanu (Barlow, Kemmer 2000: x). Kasutuspõhises keeleteaduses eristatakse sõnesagedust (ingl *token frequency*) ja tüübisagedust (ingl *type frequency*). Sõnesagedus osutab vormi, sõna, fraasi või konstruktsiooni kasutusjuhtude arvule. Tüübisagedus väljendab aga mõne kasutusmustri sagedust (Bybee 2007: 9-10). Sõnesagedus peegeldab keeles kindla üksuse kinnistumisastet (ingl e*ntrenchment*) ja hõlbustab kordamise teel õppimist. Tüübisagedus toetab mustri kinnistumist, mõjutades selle produktiivsust ja suunates keelekasutajaid kategooriat laiendama (Divjak 2019: 45-46). Nii võib rääkida impersonaali tüübisagedusest, et väljendada seda, kui suur hulk tegusõnadest antud tegumoes esineb. Sõnesageduseks on aga kõigi impersonaalikonstruktsioonide kasutusjuhtude hulk.

Korpusuuringuid on selles raamistikus laialdaselt kasutatud, sest nad võimaldavad uurida kasutuskonteksti keelendi ümber (Barlow, Kemmer 2000: xv). Korpuspõhised uurimised on empiirilised, kasutades järelduste tegemiseks keelekasutajate poolt loomulikus kontekstis produtseeritud keelematerjali.

1.5. Uurimuse eesmärgid ja ülesehitus

Järgnev töö sisaldab nelja erinevat eesti impersonaali korpusuuringut. Korpusandmete analüüsimiseks on kasutatud kvantitatiivset analüüsimeetodit. Uurimuse eesmärgiks on kirjeldada eesti keele impersonaali kasutusmustreid ning uurida impersonaali objektikäände valikut juhtivaid tegureid. Kitsamad eesmärgid on 1) anda ülevaade impersonaalis esinevatest tegusõnadest, 2) anda ülevaade impersonaalilause objekti tüüpidest ja 3) tuua välja tegurid, mis mõjutavad impersonaalilause objekti käändekasutust.

Peatükk 2 esitab impersonaali kasutusmustrite kvantitatiivse analüüsi, keskendudes impersonaalis esinevatele tegusõnadele ja impersonaalikonstruktsioonide transitiivsete tegusõnade objektikäänetele. Uurimistöö käigus läbi viidud korpusuuringuid kirjeldav esimene alapeatükk käsitleb tegusõnu ja teine alapeatükk käändeid. Kolmas peatükk analüüsib kuut faktorit, et kindlaks teha, kas impersonaali objekti käändevaliku eristus peab paika ja mis roll on piiritletusel. Viimane peatükk sisaldab arutelu analüüsi tulemuste üle ja kokkuvõtet.

2. Impersonaali kasutusmustrid

See peatükk annab ülevaate impersonaali kasutusmustrite kvantitatiivsest analüüsist. Kirjeldatavate korpusuuringute esimene alapeatükk keskendub impersonaalis esinevate tegusõnade morfoloogilisele kasutusmustrile, -sagedusele ja -kontekstile ning teine impersonaalikonstruktsioonides esinevate transitiivsete tegusõnade objektikäänetele. Kuna impersonaali eitavas lauses objektikäänded ei vaheldu, on võimalik analüüsida ainult eesti keele impersonaali oleviku ja lihtmineviku jaatavaid vorme, mille morfoloogilised tunnused ehk sufiksid on *-takse*, *-dakse*, *-akse*, *-ti* ja *-di.*

2.1. Impersonaalis esinevad tegusõnad

Korpusuuringud viidi läbi, et uurida, milline on impersonaali morfoloogiline kasutusmuster, kuivõrd levinud on see konstruktsioon erinevate tegusõnade ja ühe tegusõna eri vormide hulgas. Osa 2.1.1 kirjeldab uuringu meetodit ja andmeid, 2.1.2 tulemusi ja 2.1.3 esitab uuringu kokkuvõtte.

2.1.1. Materjal ja meetod

Andmestik 1:

Impersonaali sufiksite jaotuse uurimiseks kasutati leksikograafilist tarkvara SketchEngine. Materjal pärineb 2021. aasta eesti keele ühendkorpusest (lühend EÜK2021). EÜK2021 sisaldab 2,4 mld sõna ja 11 allkorpust: veebikorpused (*Web 2013*[2]*, Web 2017, Web 2019, Web 2021*), uudisvood 2014–2021 (*Feeds 2014–2021*), Vikipeedia korpused (*Wikipedia 2021*, *Wikipedia Talk 2017*), avatud lähtekoodiga teadusartiklite korpus (DOAJ), kirjanduse korpus (*Literature*), koondkorpus (*Estonian Reference*

Corpus) ja tasakaalus korpus (*Balanced Corpus of Estonian*) (Koppel ja Kallas 2022: 209). Korpuste tekstid sisaldavad žanriti ajakirjandust, ilukirjandust, teaduskirjandust, blogisid, foorumeid jms. Laias laastus peegeldab korpus kirjakeelt, kuid esindatud on ka veebikeskkondades kasutatav kõnekeelseid jooni sisaldav kirjakeel. Ülevaade impersonaali sufiksite jaotusest põhineb kogu EÜK2021-l.

Andmestik 2:

Impersonaalis esinevate tegusõnade uurimiseks kasutati 15 miljoni sõnalist Tasakaalus korpust, mis sisaldab võrdses mahus ilukirjandust, ajakirjandust ja teaduskeelt. Selleks EÜK2021 ei sobinud, sest andmestikust oli oluline välja jätta impersonaali täis- ja enneminevik (vt 1.2.1 tabel 1) ja vaadelda sama verbi lemma impersonaalivormide esinemissagedust olevikus ja lihtminevikus. SketchEngine'i otsingumootor seda ei võimaldanud. Seega on võetud andmestik tasakaalus korpusest, mida sirviti Python 3.8 abil.

Proportsioonide väljatoomisel tekkis probleem: mis siis, kui tegusõnal puudub impersonaalivorm mitte seetõttu, et seda eriti ei kasutata, vaid hoopis seetõttu, et tegusõna esineb korpuses liiga harva. Esimesel juhul ei saaks leida impersonaalivormi ka hiiglaslikust korpusest, teisel juhul aga mõjutaks korpuse suurendamine tegusõna impersonaali esinemisjuhtude arvu. Probleem lahendati nii, et analüüsimiseks kasutati vaid korpuses piisavalt sageli esinevaid tegusõnu, mis tekitas põhjendatud ootuse, et impersonaalivormid võiksid olemas olla.

Kõigepealt määrati tegusõna sageduslävend, st tegusõna sagedus, millest alates hakkavad keskmisel tegusõnal esinema impersonaalivormid. Sageduslävend arvutati järgmiste valemite abil (Kovářiková *et al.* 2020:93):

(26) Grammatilise kategooria tõenäosus = (grammatilise kategooria sagedus) / (sõnaliigi sagedus)

(27) Tüübi sagedus = (analüüsitava vormi eeldatav sagedus) / (grammatilise kategooria tõenäosus)

Valemis 26 on grammatiliseks kategooriaks impersonaal (oleviku ja lihtmineviku vormid) ja sõnaliigiks tegusõna. Kõigi tegusõnade juhte kokku oli tasakaalus korpuses 2,650,662, impersonaali sõnesagedus on 100,599. Grammatilise kategooria tõenäosus on seega impersonaali puhul 100599 / 2650662 = 0,038 ehk 3.8%.

Valem 27 kasutab seda suurust, et arvutada välja tegusõnade sageduslävendit ehk valemis „tüübi sagedust“. Analüüsitava vormi eeldatav sagedus on 1, sest huvi pakub, kui sage peab olema tegusõna, et tal oleks vähemalt üks impersonaali esinemisjuht. Grammatilise kategooria tõenäosus on 0,038, nagu selgus valemist 26. Tegusõna sageduslävend on seega 1/0,038 = 26,35 ≈ 26.

Sellest sageduslävendist lähtuvalt kaasati andmestikku ainult need tegusõnad, mille sagedus on võrdne või suurem kui 26, sest väiksema sagedusega sõnad esinevad eeldatavasti liiga harva, et neil saaks selles korpuses olla impersonaalivorm. Sellise sagedusega tegusõnu tuvastati kokku 2525. Järgnevalt leiti iga sõna impersonaali oleviku- ja lihtminevikuvormi sagedus.

2.1.2. Tulemused ja analüüs

Esimene andmestik kirjeldab impersonaali sufiksite jaotust. Nagu alapeatükis 1.2 öeldud, on sufiksite *–takse*/ *-dakse* ja *–ti*/ *-di* erinevused morfofonoloogilised. Olevikus *akse*-sufiksiliste tegusõnade lihtmineviku vormides võivad esineda nii *ti*- kui *di*-sufiks. Tabel

3 näitab impersonaali sufiksite esinemissagedust.

Tabel 3. Impersonaali sufiksite jaotus

Aeg	Sufiks	Esinemissagedus	Protsent kõigist morfoloogilistest impersonaalivormidest
Olevik	*-takse*	7,795,026	49,0%
	-dakse	384,613	2,4%
	-akse	1,161,231	7,3%
Oleviku kokku		9,340,870	58,7%
Lihtminevik	*-ti*	5,692,966	35,8%
	-di	885,511	5,5%
Lihtmineviku kokku		6,578,477	41,3%
Kokku		15,919,347	100%

Tabelist 3 selgub, et impersonaalivormidest esineb 58,7% olevikus ja 41,4% lihtminevikus, seega on olevikuvormide kasutamine impersonaalis kõige sagedasem. Ligikaudu pooltel juhtudel (49%) esineb *takse*-sufiks ja teine enim esile tulnud sufiks on *-ti* (35,8%). Sufiksid *-dakse*, *-akse*, *-di* esinevad väga harva, neid on alla 10%.

Teine andmestik kirjeldab impersonaalikonstruktsiooni produktiivsust. Tegusõna sageduslävendi järgi on tasakaalus korpuses kokku 2525 tegusõna 7650-st, mis on piisavalt sagedased, et impersonaalivormid esineda saaksid. Edasine analüüs puudutab vaid neid 2525 tegusõna. Neist 1621-l esinevad impersonaalivormid ja 904 tegusõnal mitte. Seega on 64,2%-l tegusõnadest impersonaalivormid olemas.

Enamik neist tegusõnadest esineb impersonaalis vähem kui 20%-l juhtudest (95%). 115 tegusõnal on see protsent üle 20% ja kuuel tegusõnal üle 50%. Joonis 1 näitab impersonaali vormide jaotust nende tegusõnade puhul, mis esinevad impersonaalis alla

10% oma juhtudest. Joonisest selgub, et ligi pooled tegusõnad (44%) esinevad impersonaalis vähem kui 1%-l juhtudest.

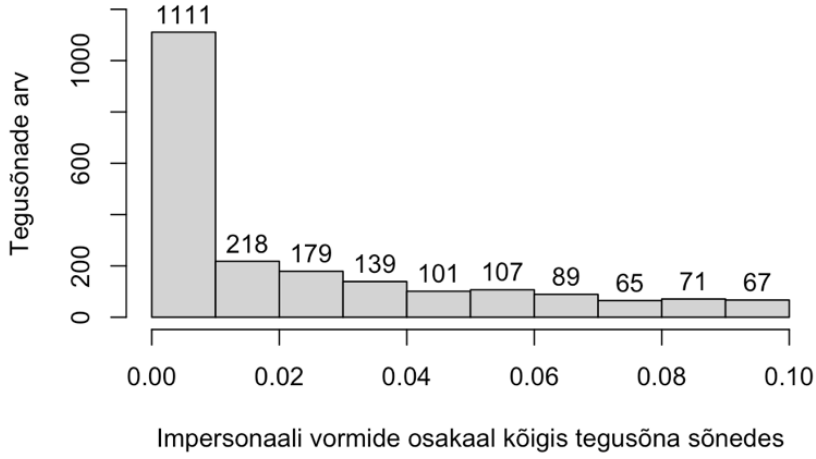

Joonis 1. Impersonaali vormide jaotus kõigis tegusõna sõnedes, kui osakaal on alla 10%

Tabel 4 näitab tegusõnu, mis esinevad impersonaalis kõige sagedamini.

Tabel 4. Impersonaali % järgi reastatud 20 kõige sagedamini esinevat tegusõna

Nr	Tegusõna	Tegusõna sõnede sagedus	Impersonaali vormide sagedus		
			olevik	lihtminevik	kokku
1	inkubeerima	47	1	42	43 (91,5%)
2	loosima	73	33	20	53 (72,6%)
3	sortima	36	0	22	22 (61,1%)
4	diskvalifitseerima	27	1	15	16 (59,3%)
5	kuvama	80	40	6	46 (57,5%)
6	loendama	179	3	94	97 (54,2%)
7	omistama	587	88	181	269 (45,8%)
8	hukkama	97	13	31	44 (45,4%)

Nr	Tegusõna	Tegusõna sõnede sagedus	Impersonaali vormide sagedus		
			olevik	lihtminevik	kokku
9	reorganiseerima	31	3	11	14 (45,2%)
10	manustama	140	36	27	63 (45,0%)
11	edutama	29	4	9	13 (44,8%)
12	väljutama	38	12	5	17 (44,7%)
13	siirdama	84	14	23	37 (44,0%)
14	hospitaliseerima	109	5	43	48 (44,0%)
15	ordineerima	83	9	27	36 (43,4%)
16	autasustama	72	8	23	31 (43,1%)
17	söötma	364	15	141	156 (42,9%)
18	arreteerima	188	5	73	78 (41,5%)
19	diagnoosima	562	56	173	229 (41,5%)
20	heiskama	27	5	6	11 (40,7%)

Sõnaveebi järgi saavad kõik need tegusõnad olla transitiivsed, s.t esineda koos objektiga. Need tegusõnad on aga erilised selle poolest, et ka personaalses kasutuses on nende puhul objekt väga olulisel kohal. Näiteks tegusõna *edutama* kirjeldab objektiga toimuvat sündmust ning agendiga seotud informatsioon ei ole kõige tähtsam.

Enamik tegusõnadest on neutraalsed, näiteks *omistama*. Ajakirjanduses, ilukirjanduses ja teaduskirjanduses seavad need valdkonnad keelekasutuses sageli prioriteediks objektiivsuse ja erapooletuse. Informatsiooni esitatakse neutraalsel viisil, ilma et oleks selgelt märgitud, kes toimingut sooritab. Samal ajal võib impersonaali kasutamine muuta artikli teksti ka selgemaks ja sisutihedamaks ning tõsta esile põhilise, mida soovitakse väljendada. Niisugused on tegusõnad, millel on tavaliselt hästi teada olevad tegevussubjektid, mis võivad jääda lauses väljendamata. Näiteks tegusõna *arreteerima*

tähendab politsei poolt vahi alla võtmist, mistõttu arreteerijaks on alati politsei. Kui tegija pole politsei, tuleb tähistada uus tegija ja impersonaali ei saa kasutada. Sellised tegusõnad on ka näiteks *siirdama*, *hospitaliseerima*, *ordineerima*, *arreteerima* ja *diagnoosima*. Lisaks leidub teaduskeelseid tegusõnu, näiteks *inkubeerima*, *manustama* ja *väljutama*. Sellised impersonaalis tegusõnad võivad muuta lause objektiivsemaks. Näiteks tegusõna *hukkama* kirjeldab kelleltki elu võtmist, aga impersonaali kasutamine, nii et tegevussubjekt jääb väljendamata, vähendab tegija negatiivset mõju. Samuti näiteks tegusõnad *autasustama* ja *edutama* tõstavad esile autasustatava kui tegevusobjekti, rõhutades seega tegevuse positiivset mõju tegevusobjektile ja meeldivat resultaati.

2.1.3. Kokkuvõte

Esimene korpusuuring näitab, et oleviku impersonaalivorme esineb rohkem kui lihtmineviku impersonaalivorme, aga kõikide impersonaalivormidega võrreldes esinevad olevik ja lihtminevik suhteliselt sarnastes proportsioonides. Enim kasutatud sufiksid on -*takse* ja -*ti*, nende osakaal on rohkem kui neli viiendikku. Sufiksid -*dakse*, -*akse*, -*di* esinevad impersonaali konstruktsioonides väga harva.

Teises korpusuuringus analüüsiti impersonaali esinemist neil tegusõnadel, mis on korpuses piisavalt sagedased, et impersonaalivormi esinemise lootus oleks põhjendatud. Tulemused näitasid, et 64,2%-l tegusõnadest on impersonaali vormid olemas. Enamik neist tegusõnadest esineb impersonaalis vähem kui 20%-l juhtudest ja isegi ligi pool tegusõnadest esineb impersonaalis vähem kui 1%-l juhtudest.

Samuti analüüsiti impersonaalis kõige sagedamini esinevate tegusõnade suhet objektiga. Koos objektiga võivad esineda kõik need tegusõnad, mille puhul on objekt personaalses kasutuses väga olulisel kohal. Enamik neist tegusõnadest on neutraalse tähendusega.

Nende hulgas on tegusõnu, millel on tavaliselt hästi teada olevad tegevussubjektid, ja teaduskeelseid tegusõnu. Lisaks viitavad mõned tegusõnad sündmustele, millel on tegevusobjektile positiivne mõju või tegevussubjektile negatiivne mõju.

2.2. Impersonaalis tegusõnade objektikäänded

Selles alapeatükis tulevad käsitlemisele impersonaalis tegusõnadega kasutatavad objektitüübid. Kokku esineb neli tüüpi: nominatiivis ja partitiivis objekt, objektita impersonaal ja *da*-infinitiivitarind objektina. Analüüsitakse nende tüüpide esinemissagedust ja kasutusmustreid.

2.2.1. Materjal ja meetod

Impersonaalisufiksite (viis sufiksit tabelis 3) esinemissageduse kaardistamiseks kasutati funktsiooni „Sõnaloetelu“ (wordlist) allfunktsiooni „Suffix“ (sufiks). Selle põhjal koostati 500 lausest koosnev andmestik, kus iga sufiks on esindatud vastavalt suure korpuse proportsioonidele.

Nende lausete hulgast annoteeriti objekti tüüp (nominatiivis objekt, partitiivis objekt, objektita impersonaal, *da*-infinitiivitarind ja muud). Kategooriasse „muud“ kuuluvad *ma*-infinitiivitarind ja liitöeldisele järgnev objekt. Nominatiiv annoteeriti juhul, kui impersonaalis esinevale tegusõnale järgnev objekt on totaalobjekt. Partitiiv annoteeriti, kui impersonaalis esinevale tegusõnale järgnev objekt on partsiaalobjekt. Objektita impersonaal annoteeriti, kui lauses ei esine üldse objekti. *da*-infinitiivitarind annoteeriti, kui tegusõna impersonaalivormile järgneb *da*-infinitiivitarind. Kategooriasse „muud“ kuuluvad *ma*-infinitiivitarind ja liitöeldisele järgnenud objekt.

Et uurida, kas mõni objektitüüp on statistiliselt olulisel määral rohkem esindatud kui teised, testiti objektide esinemissagedusi hii-ruut-testiga. Hii-ruut-statistik χ^2 näitab, kas mõni kategooria on valimis rohkem esindatud kui teine. Et selgitada, kui suur peab teststatistiku väärtus olema, tuli määrata parameeter, mida kutsutakse vabadusastmete arvuks (ingl *degrees of freedom*, lühend df). Hii-ruut-testi tulemus on statistiliselt oluline, kui võrdset valimit ennustava hüpoteesi tõenäosus on väga madal ehk $p < 0{,}05$. Sel puhul on võimalus, et tulemus on juhuslik, väiksem kui 5%.

Annoteerides tekitasid mõned juhtumid probleeme: kahel puhul olid objekti nominatiivivorm ja partitiivivorm sünkreetilised (vt näide 28) ja kahel teisel puhul kasutati kvantoradverbi *rohkem* (vt näide 29).

(28) Selleks analüüsitakse teadus- ja arendustegevuse *mõju* Eesti tervishoiule nii lühi- kui pikaajalises perspektiivis. (EÜK 2021)

(29) ---tänu filmide rohkusele ja ka kvaliteedile – mainiti ära isegi *rohkem filme*. (EÜK 2021)

Näites 28 on objektiks sõna *mõju*, mille nominatiivi- ja partitiivivorm on sünkreetilised. Objekt esineb lauses grammatiliselt õigesti nii nominatiivis kui partitiivis, aga semantikatasandil on need pigem partitiivis. Näites 29 on objektiks määrsõnaline kvantorfraas *rohkem filme*, mille põhjaks on kvantoradverb *rohkem*. Kvantorfraasi põhi ja laiend on tavaliselt rektsiooniseoses ja laiendiks on partitiivis kasutatavad nimisõnad (Metslang 2017: 474). Kvantoradverb mõjutab nimisõna *film* käändekasutust, nii et see esineb partitiivis. Objekti annoteerimisel käsitleti neid nelja juhtumit partitiivina.

2.2.2. Tulemused ja analüüs

Impersonaalis tegusõnade objektitüüpide annoteerimise põhjal juhuslikult valitud 500 korpuslause jaotustulemused (vt joonis 2).

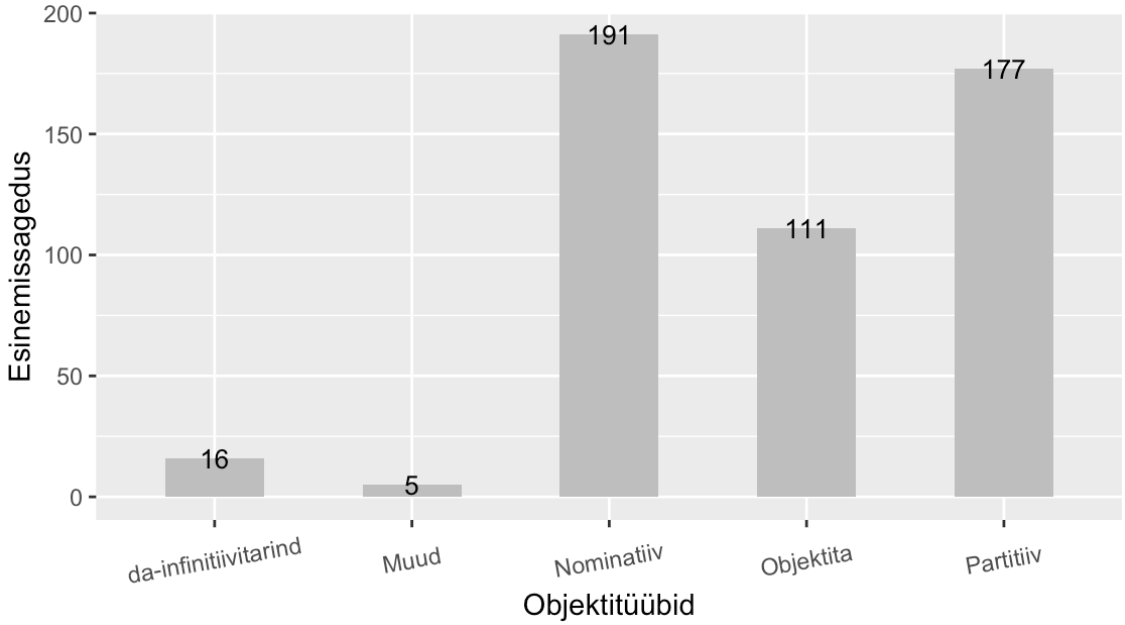

Joonis 2. Impersonaalis tegusõnade objektitüüpide jaotus

Joonis 2 näitab, et 191 juhul (38,2%) esinevad objektid nominatiivis ja 177 juhul (35,4%) partitiivis. Kokku 111 lauses (22,2%) ei esine objekti, 16 lauses (3,2%) esinevad *da*-infinitiivitarindid objektina ja 5 lauset (1%) kuulub muude rühma. Nominatiivis objekti ja partitiivis objekti jaotus on väga sarnane ning neid on tunduvalt rohkem kui objektita impersonaale, *da*-infinitiivitarindeid objektina ja muud.

Hii-ruut-testist selgus, et nominatiivis objekti ja partitiivis objekti esinemise vahel ei ole statistilist olulist erinevust (χ^2= 0,533, df= 1, p= 0,4655). Nullhüpotees, et nominatiivis objekti ja partitiivis objekti esinemissagedus on võrdne, jääb kehtima: impersonaalis on objektikäände vahelduses nominatiiv ja partitiiv võrdsel määral kasutusel. Üldiselt esineb

partsiaalobjekti eesti keeles oluliselt rohkem kui totaalobjekti, aga lausetes, kus on ainult üks argument, sealhulgas ka impersonaalilausetes, on proportsioonid võrdsemad (Miljan, Vihman 2023).

Tabel 5 näitab, et nominatiivis objekt on 78 juhul olevikus ja 113 juhul lihtminevikus. Partitiivis objekt on 121 juhul olevikus ja 56 juhul lihtminevikus.

Tabel 5. Nii nominatiivis kui partitiivis objekti jaotust olevikus ja lihtminevikus.

Kääne	Olevik	Lihtminevik	Kokku
Nominatiiv	78	113	191
Partitiiv	121	56	177

Nominatiivis objekti oleviku ja lihtmineviku vahel on erinevus statistiliselt oluline (χ^2= 6,4136, df= 1, *p*= 0,0113), seega saab ümber lükata nullhüpoteesi, et olevikuvormide ja lihtminevikuvormide esinemissagedus on võrdne, kui objekt on nominatiivis. Nominatiivis objekti puhul esinevad lihtminevikuvormid sagedamini kui olevikuvormid. Partitiivis objekti oleviku ja lihtmineviku vahel on ka statistiliselt oluline erinevus (χ^2= 23,87, df= 1, *p*= 1,031e-06), seega saab ümber lükata nullhüpoteesi, et olevikuvormide ja lihtminevikuvormide esinemissagedus on võrdne, kui objekt on partitiivis. Partitiivis objekti puhul esinevad olevikuvormid sagedamini kui lihtminevikuvormid. Edaspidi testitakse kolmandas peatükis seda, kas tegusõna aeg võib mõjutada objekti käändevalikut.

2.2.2.1. Nominatiivis objekt

Valimis oli kokku 191 lauset, kus objekt esineb nominatiivis. Näites 30 on nominatiivis objekt olevikus ja näites 31 lihtminevikus.

(30) Sel juhul ei saa aga välistada võimalust, et *valimistulemused tühistatakse*. (EÜK 2021)

(31) Kuna nende hinnangud pole Müncheni kohtule kättesaadavad, siis *tehti uus uuring*. (EÜK 2021)

Näites 30 on objektiks asjasõna *valimisvõimalus* mitmuse vormis, mis on aspektilt piiritletud. Totaalobjekt viitab siin tühistamise kui tegevuse lõplikkusele. Näites 31 on objektiks nimisõna *uuring* ainsuse vormis. Lausekontekst viitab aspekti piiritlematusele, et kuna hinnangud pole kättesaadavad, tuleb teha teine konkreetne uuring.

Samuti esinevad mõned laused, kus kasutatakse afiksaaladverbe (vt näide 32) või lõpetatust tähistavaid määrsõnu (vt näide 33).

(32) Miks *see ära muudeti*, ei tea. (EÜK 2021)

(33) Väravale suundunud *pealelöögid kirjutati lõpuks* 11 : 1, kaotaja võis rõõmustada 100-protsendilise tabavusega. (EÜK 2021)

Näites 32 esineb tegusõna *muutuma*. Muutmist on käsitletud kestvana, aga afiksaaladverb *ära* lisab situatsioonile üksnes piiri, st kestvat sündmust võib käsitada mittekestvana. Objekt esineb nominatiivis, kuna perfektiivset aspekti väljendatakse afiksaaladverbi abil. Näites 33 annab ajamäärsõna *lõpuks* selge tegevuse lõpp-punkti ja täpsustab mittekestuslikuna esitatud sündmuse kulgu.

2.2.2.2. Partitiivis objekt

Valimis oli kokku 177 partitiivis esineva objektiga lauset. Näites 34 on partitiivis objekt olevikus ja näites 35 lihtminevikus.

(34) Tiigrihüppe sihtasutuse toel *arendatakse* edasi *veebipõhist õpikeskkonda VIKO*, mille kaudu saab juba uuest õppeaastast esitada õpilane õpetajale kodutöid. (EÜK 2021)

(35) Saatekülaline, ajalehe "Sirp" peatoimetaja Kaarel Tarand räägib aga sellest, kuidas vanasti *ajalehte trükiti*. (EÜK 2021)

Näites 34 on objektiks ainsuse partitiivis nimisõnafraas *veebipõhine õpikeskkond*, mis tähistab objektina ebamäärast hulka. Lause on aspektilt piiritlemata. Näites 35 on objektiks piiritlemata tähendusega nimisõna *ajaleht* mitmuse vormis ja see partsiaalobjekt viitab mitte konkreetsusele, vaid üldisusele.

Esineb lauseid, milles on ajalist hetke (vt näide 36), kontinuatiivsust (vt näide 37) ja tegevuste üheajalisust (vt näide 38) tähistavad määrsõnad, fraasid või sidendid.

(36) ---lisas sätestatud liiki *metsapaljundusmaterjali toodetakse praegu* kõikides liikmesriikides ebapiisavalt --- (EÜK 2021)

(37) Naha eest *hoolitsemist alahinnatakse ikka veel*, aga oskuslikult valides on meil võimalik muuta naha käitumist ja pöörata tagasi aega. (Eesti ühendkorpus 2021)

(38) Ma kuulen, kui näitleja mööda laulab, aga *kui teksti* valesti edasi *antakse*, siis sellest ma aru ei saa. (EÜK 2021)

Näites 36 täpsustab ajalist hetke määrav adverb *praegu* kestuslikuna esitatud sündmuse ajalist kulgu. See adverb ei lisa sündmusele tegevuse lõpp-punkti, vaid osutab lõpetamata piiritlusele. Näites 37 on kontinuatiivsust tähistavaks määrsõnaks fraas *ikka veel*. See näitab tegevuse jätkumist ja toimumist. Tegevus on juba alanud ning kestab vaatlushetkel edasi, sellepärast lisab kontinuatiivsust tähistav määrsõna *ikka* imperfektiivsuse. Näites 38 näitab tegevuste üheajalisust tähistav sidend *kui*, et teksti edasiandmine ja kõneleja arusaam toimuvast on samaaegsed. Sidendi tõttu muutub perfektiivne tegevus

imperfektiivseks.

2.2.2.3. Objektita impersonaal

Valimis oli 111 objektita impersonaalilauset. Kõik neis lausetes olevad tegusõnad, sealhulgas ka transitiivsed, võivad esineda ilma objektita (vt näide 39). Selles andmestikus esinevad tegusõnad, mille laiendi vormi võiks klassifitseerida obliikvaobjektiks (vt näide 40), ja tegusõnad, mille semantiline argument on markeeritud süntaktiliselt, mitte morfoloogiliselt (vt näide 41).

(39) ---, nähakse, et see süsteemi mõttes ei ole kuidagi võimalik, --- (EÜK 2021)
(40) Nii hea on teada, et *sinu peale mõeldakse*. (EÜK 2021)
(41) Lisaks *räägitakse* pidevalt, kui tühised on nende positsioonid. (EÜK 2021)

Valimis on ka mõned polüseemsed verbid, mille objekti esinemine või puudumine sõltub sõna kontekstilisest tähendusest (vt näide 42).

(42) "Sissetungija hammustas Jonesi randmest," *kinnitatakse* Suurbritannia saatkonnast. (EÜK 2021)

Näites 42 on tegusõnaks *kinnitama*. Kui tegusõna *kinnitama* tähendab millegi külge kinni panemist, nt *turvavööd kinnitama*, on tegusõna transitiivne. Näites 42 väljendab *kinnitama* kellegi seisukoha või väite rõhutatult ütlemist, ja tegusõna on intransitiivne.

2.2.2.4. *da*-infinitiivitarind objektina

Valimis on kokku 16 impersonaalilauset, kus objektina esineb *da*-infinitiivitarind. Nende hulgas laiendab infinitiivobjekt peamiselt kolme tüüpi tegusõnu. Esimesel juhul laiendab infinitiivobjekt soovi, kavatsust või soovitust väljendavaid tegusõnu (vt näide 43). Valimis on tegusõnad *tahtma* 5 juhul, *lootma*, *soovitama* ja *kavatsema* ühel juhul. Objektita impersonaalis esineb seda tüüpi tegusõnu kõige rohkem.

(43) "Pole vaja midagi järgida, aga minu arust on hakanud kaduma see n-ö pungivabadus, pidevalt *tahetakse asju liigitada*." (EÜK 2021)

Teisel juhul laiendab infinitiivobjekt suutelisust või oskamist väljendavaid tegusõnu (vt näide 44). Valimis esinevad tegusõnad *suutma* ja *oskama* ühel korral ja *võima* kahel korral. Kolmandal juhul laiendab infinitiivobjekt laiendab tegevusobjektile suunatud võimaldamist väljendavaid tegusõnu (vt näide 45). Valimis on tegusõna *lubama* kolmel korral. Üks kord esineb tõenäosust väljendav tegusõna *võima*, mida on raske kuhugi liigitada.

(44) Ent siiski *suudetakse* seal *ehituse hankeid* edukalt ja probleemivabamalt *ellu viia*. (EÜK 2021)

(45) Alates käesoleva aasta 1. oktoobrist *lubatakse* kogu Venemaal autojuhtidel *sooritada parempööret* punase fooritule alt --- (EÜK 2021)

da-infinitiiviga konstruktsioonides on objekti käändevaheldus vähem reeglipärane kui finiitlausetes. Seda mõjutavad mitmed faktorid, aga igaühe mõju erinevatele tingimustele on erinev (Ogren 2018: 75). Seetõttu on *da*-infinitiivitarindid objektina analüüsist (peatükk 3) välja jäetud.

2.2.2.5. Muud

Kategooriasse „muud“ kuulub valimis kokku 5 lauset. Leidub 3 lauset, milles on konstruktsioon – liitöeldis + objekt (vt näide 46). Liitöeldis on *hakkama* ja *ma*-infinitiivi verbivorm, mis väljendab tegevusobjektile suunatud algust. Tegusõnad *kutsuma* ja *kogunema* esinevad korra konstruktsioonis – öeldis + määrus + *ma*-vormi objekt (vt näide 47). Kuna näiteid ei ole piisavalt, on raske neid tegusõnu liigitada.

(46) kui on antud viis või kuus väga kallist lubadust, siis *mida* tegelikult *täitma hakatakse*. (EÜK 2021)

(47) Tallinnas *koguneti palvenädalat lõpetama* Nõmme Rahu kirikusse. (EÜK 2021)

2.2.3. Kokkuvõte

Korpusuuring näitas, et nominatiivis objektid ja partitiivis objektid on võrdselt jaotunud. Nende osakaal on tunduvalt suurem kui objektita impersonaalidel, objektina esinevatel *da*-infinitiivitarinditel ja muudel. Ka selgub, et nominatiivis objekti puhul esineb lihtminevikuvorme sagedamini kui olevikuvorme. Partitiivis objekti puhul esineb olevikuvorme sagedamini kui lihtminevikuvorme.

Nominatiivis objektiga impersonaalis esinevad tegevuse lõpp-punkti täitvad või sündmust mittekestvaks muutvad afiksaaladverbid või ajamäärsõnad. Partitiivis objektiga impersonaalis esinevad määrsõnad või sidendid, mis määratlevad kestva tegevuse või sündmuse ajalist hetke, kontinuatiivsust ja tegevuste samaaegsust. Objektita impersonaalis võivad esineda kõik tegusõnad, ka transitiivsed, ilma objektita. Esinevad tegusõnad, mille laiendi vormi võiks klassifitseerida obliikvaobjektiks, ja tegusõnad, mille semantiline argument on markeeritud süntaktiliselt, mitte morfoloogiliselt.

Polüseemse tegusõna puhul sõltub objekti esinemine tegusõna tähendusest. Kui tegemist on da-infinitiivtarindi vormis objektiga, esinevad peamiselt soovi, kavatsust või soovitust väljendavad tegusõnad, suutelisust või oskamist väljendavad tegusõnad, tegevusobjektile suunatud võimaldamist väljendavad tegusõnad. Kategooriasse „muud“ kuuluvates impersonaalilausetes esinevad peamiselt tegevusobjektile suunatud tegevuse algust väljendavad tegusõnad.

3. Objektikäänete kasutust juhtivad tegurid

Nagu räägitud alapeatükis 1.3, võivad personaallause objektikäände valikut mõjutada mitmed tegurid, näiteks sündmuse või objekti piiritletus. Ühelt poolt puudub teadmine, kas samad tegurid mängivad rolli ka impersonaalis, teiselt poolt, nagu selgus osast 1.2.1, on olemas teatud eeldused, et impersonaallausete nominatiivis objekt on subjektile sarnasem kui partitiivis objekt. Käesolev peatükk analüüsib kuut faktorit, et teha kindlaks, kas selline eristus peab paika ja millist rolli mängib piiritletus.

3.1. Materjal ja meetod

Analüüsitud laused on pärit alapeatükis 2.2.1 kirjeldatud annoteeritud andmestikust, kus lauses esineb kas nominatiivis või partitiivis objekt (368 lauset). Nende hulgast eemaldati laused, milles objektiks on kvantorifraas, kus käände valik sõltub kvantorist ega pruugi alluda samadele teguritele nagu nimisõnafraasides. Lõplikus andmestikus on kokku 345 lauset, millest 174 sisaldab nominatiivis ja 171 partitiivis objekti.

Analüüsimiseks kasutati üldistatud lineaarset segamudelit (ingl *Generalized Linear Mixed Model*) logit-seosefunktsiooniga, mis käivitati programmeerimiskeeles R lme4 paketi abil (Bates *et al.* 2015). Üldistatud lineaarsetes segamudelites on mudelimaatriks moodustatud kirjeldavate tunnuste e fikseeritud mõjude ja juhuslike mõjude poolt. Sõltuv muutuja, mille varieerumist ja teistest faktoritest sõltumist mudel uurib, on siin mudelis impersonaali objekti kääne (mudelis „kääne“) – nominatiiv või partitiiv. See tunnus on seega binaarne (kategooriline), mistõttu kasutati töös binaarset logistilist regressiooni. Binaarse logistilise regressiooni puhul hinnatakse kahe võimaliku tulemusega sündmuse variantide toimumise tõenäosust.

Mudel testis kuue muutuja mõju käändele:

1. Objektifraasi arv (mudelis „arv“): ainsus, mitmus.
2. Objektifraasi referendi elusus (mudelis „elusus“): inimene, elus, eluta.
3. Tegusõna ja objekti järjekord (mudelis „järjekord“): VO, OV.
4. Tegusõna aeg (mudelis „aeg“): olevik, lihtminevik.
5. Tegevuse pragmaatiline piiritletus (mudelis „piiritletus_T“): jah, ei.
6. Objekti pragmaatiline piiritletus (mudelis „piiritletus_O“): jah, ei.

Need on fikseeritud faktorid ehk sõltumatud muutujad. Arv, elusus ja järjekord kaasati uuringusse, sest neist võiks oodata objektide ja subjektide erinevaid väärtusi. Subjektid on pigem ainsuses, pigem inimreferentidega ja pigem esinevad enne tegusõna. Tegusõna aeg, tegevuse ja objekti piiritletus aga kaasati erineval moel aspekti kaardistamiseks. Tegevuse pragmaatiline piiritletus viitab sellele, et tegevus on lausekontekstis lõpule viidud või tulemuslikult sooritatud, samas kui objekti pragmaatiline piiritletus viitab sellele, et objekt on kvantitatiivselt piiritletud või spetsiifiline, konkreetne üksus või mitte. Testiti ka tegusõna aja ja piiritletuse tüüpide omavahelist interaktsiooni.

Peale nende muutujate on igas lauses kodeeritud ka verbi lemma. Valimis oli kokku 171 erinevat verbi lemmat. Et objektivariandi valik võib oleneda tegusõnast endast, siis sama verbi lemmaga laused võivad teataval moel näidata omavahel sarnaseid jooni, ehk andmestiku laused pole üksteisest täiesti sõltumatud, nagu eeldaks tavapärane regressioonimudel. Segamudel aga võimaldab sellist mõju kontrollida, ehk verbi lemmat käsitleti mudelis juhusliku mõjuna. Nii ei ole tulemused mõjutatud sarnasustest, mille põhjustab ühe ja sama tegusõna esinemine mitmes lauses.

Üldistatud logistilise mudeli tulemused näitavad iga muutuja fikseeritud koefitsienti ja

sellega seotud *p*-väärtust. Koefitsiendid selgitavad sõltumatute muutujate ja sõltuva muutuja vahelist seost, ehk millisel määral tõstab iga muutuja väärtus ühe või teise käände esinemise tõenäosust. *P*-väärtus aga kirjeldab, kas seos on statistiliselt oluline. Positiivne koefitsient näitab, et sõltumatu muutuja mõni väärtus tõstab sõltuva muutuja logaritmilisi šansse, negatiivne koefitsient aga näitab, et vähendab neid. Kui *p*-väärtus on 0,05-st väiksem, siis on rohkem kui 95% tõenäoline, et hinnatud mõju kehtib. Siis hinnatakse, et sõltumatu muutuja täheldatud mõju sõltuvale muutujale on statistiliselt oluline ja tõenäoliselt ei ole vaatluse tulemus muudest juhuslikest sündmustest mõjutatud.

Hüpoteesid on püstitatud nende faktorite põhjal järgmiselt:

1) Tegusõna ja objekti järjekord, tegusõna aeg ning tegevuse ja objekti pragmaatiline piiritletus mõjutab tugevalt impersonaali objekti käändevalikut.
2) Objektifraasi arv ja selle referendi elusus mõjutavad marginaalselt käändevalikut.

3.2. Tulemused ja analüüs

Üldistatud lineaarse segamudeli valem on kirjeldatud järgmiselt:

*kääne ~ arv+ elusus+ järjekord+ aeg+ piiritletus_T+ piiritletus_O+ aeg*piiritletus_T+ aeg*piiritletus_O+ (1|verb_lemma)*

Interaktsiooni käsitleti aja ja tegevuse piiritletuse vahel ning aja ja objekti piiritletuse vahel, sest on täheldatud, et lihtminevik esineb 345-lauselises andmestikus rohkem piiritletud tegevuse (59,9%) ja piiritletud objekti (56,5%) korral, olevik esineb rohkem piiritlemata tegevuse (82,2%) ja piiritlemata objekti (72,5%) korral. Mudeli tulemused on kirjeldatud tabelis 6 (vt järgmist).

Tabel 6. Käändevalikut ennustava segamudeli tulemused

Tingimus	Koefitsient	Standardviga	*p*-väärtus
intercept	-4,286	2,308	0,0633
arv = mitmus	1,194	1,347	0,3752
elusus = elus	-5,084	5,082	0,3171
elusus = eluta	-3,407	1,980	0,0853
järjekord = OV	-1,566	1,432	0,2742
aeg = lihtminevik	-1,695	1,600	0,2894
piiritletus_T = ei	19,626	4,923	6,7e-05
piiritletus_O = ei	5,386	3,021	0,0746
aeg = lihtminevik piiritletus_T = ei	-1,997	4,507	0,6577
aeg = lihtminevik piiritletus_O = ei	9,221	4,533	0,0419

Mudeli *intercept* kirjeldab vaikimisi tingimusi, kus objektifraas on ainsuses, objektifraasi referent on inimene, tegusõna ja objekti järjekord on VO, tegusõna aeg on olevik ja nii tegevus kui objekt on piiritletud. Sellistes tingimustes ei ole objektikäänete vahel statistilist erinevust (koefitsient = -4,286, $p = 0.0633$). Lisaks näitab tabel 6, et ei arv ega elusus ei mõjuta käände valikut. Samuti ei mõjuta seda tegusõna ja objekti järjekord. Seega ütleb mudel, et kasutusmustrite põhjal on äärmiselt kaheldav, et impersonaali nominatiivis objekt sarnaneb subjektile rohkem kui partitiivis objekt.

Mis puudutab aspekti kajastavaid faktoreid, siis tegusõna aeg ei mõjuta käände valikut. Küll aga on piiritlemata tegevuse puhul partitiivis objekti esinemise tõenäosus oluliselt kõrgem kui nominatiivis objekti oma ($p = 6.7e-05$). Seda illustreerib joonis 3 (vt järgmist).

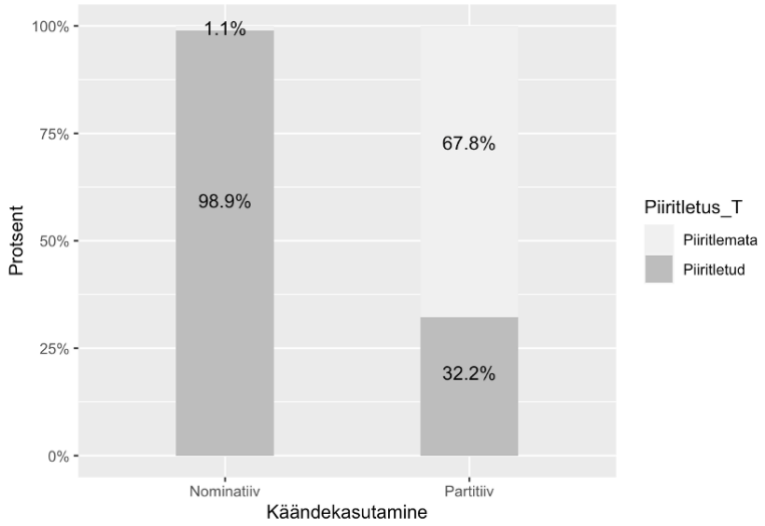

Joonis 3. Tegevuse pragmaatilise piiritletuse jaotus nominatiivis ja partitiivis

Objekti piiritletuse muutmine ei tõsta oluliselt partitiivi esinemise tõenäosust, küll aga on statistiliselt oluline interaktsioon aja ja objekti piiritletuse vahel (p = 0.0419). See tähendab, et kui tegusõna on lihtminevikus ja objekt pole piiritletud, on partitiivis objekti esinemise tõenäosus oluliselt suurem kui tingimustes, kus aeg on olevik ja objekt on piiritletud. Joonis 4 illustreerib neid tulemusi.

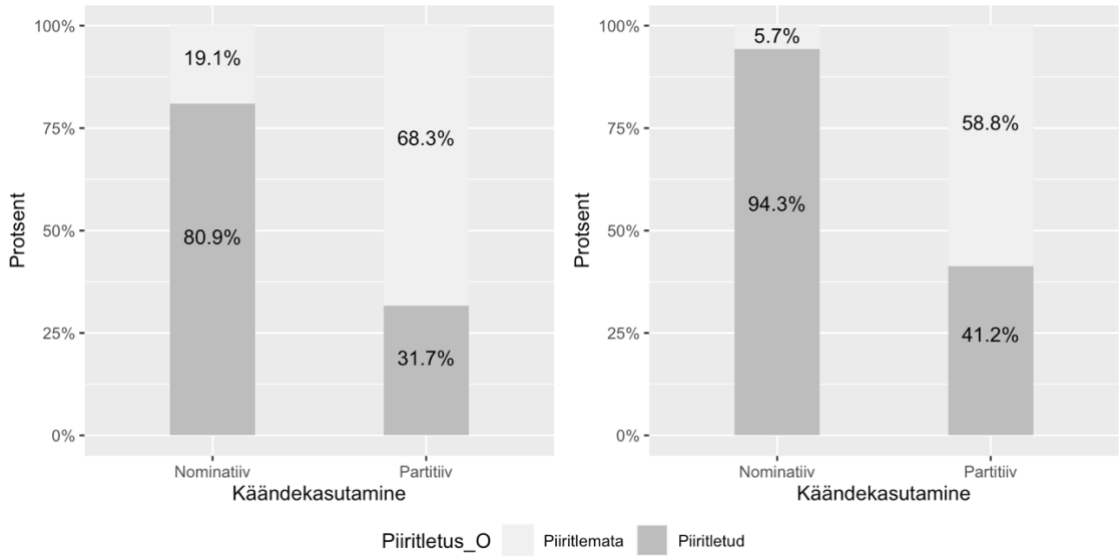

Joonis 4. Käändekasutamise jaotus olevikus (vasakul) ja lihtminevikus (paremal) objekti

pragmaatilise piiritletuse korral

Joonis 4 näitab, et piiritletud objekti esineb nominatiivis poole rohkem kui piiritlemata objekti, seda nii olevikus kui lihtminevikus. Samuti esineb piiritlemata objekti partitiivis palju rohkem kui piiritletud objekti nii olevikus kui lihtminevikus.

3.3. Kokkuvõte

See korpusuuringust selgus, et osa hüpoteesidest kehtib. Objektifraasi arv, objektifraasi referendi elusus, tegusõna ja objekti järjekord ei mõjuta käändevalikut, seega nominatiivis objekt pole semantiliselt ega süntaktiliselt subjektisarnasem kui partitiivis objekt. Tegevuse piiritletus mõjutab käände valikut universaalselt ja tugevalt. Objekti piiritletus ja aeg mõjutavad käände valikut aga ainult omavahelises interaktsioonis. Kui tegusõna on lihtminevikus ja objekt pole piiritletud, on partitiivis objekti esinemise tõenäosus oluliselt suurem kui tingimustes, kus aeg on olevik ja objekt on piiritletud.

ARUTELU JA KOKKUVÕTE

Siinne magistritöö käsitleb nelja eesti impersonaali korpusuuringut. Korpusandmete analüüsimiseks kasutati kvantitatiivset analüüsimeetodit. Töö eesmärgiks oli kirjeldada impersonaali kasutusmustreid, keskendudes impersonaalis esinevatele tegusõnadele ja nende objektikäänetele, samuti uurida impersonaali objektikäänete kasutust juhtivaid tegureid.

Esmalt tutvustab töö impersonaali kasutusmustreid tegusõnade üleselt. Esimeses korpusuuringus selgitati EÜK 2021 abil välja impersonaalivormide morfoloogiliste tunnuste jaotus. Tulemuseks oli, et kõige sagedasem impersonaalisufiks, mis esineb ligi pooltel juhtudest, on *-takse*, sellele sageduse poolest järgnev sufiks on *-ti*. Ülejäänud sufiksid *-dakse*, *-akse*, *-di* esinevad suhteliselt harva. Samuti leidis töö, et olevik ja lihtminevik moodustavad mõnevõrra sarnased proportsioonid kõigist impersonaalivormidest.

Teise korpusuuringu tulemused põhinevad tasakaalus korpusel. Selgus, et kahel kolmandikul tegusõnadest (64%) esinevad impersonaalivormid, kuid enamjaolt moodustavad need väga väikese osa tegusõna kasutusjuhtudest.

Uuring näitas ka, et teatud tüüpi tegusõnad esinevad impersonaalivormis teistest tõenäolisemalt, nagu näiteks tegusõna *autasustama*. Sellised tegusõnad viitavad sündmustele, millel on tegevusobjektile positiivne mõju. Samuti on impersonaalivormis tegusõnu, mis viitavad sündmustele, millel on tegevussubjektile negatiivne mõju, näiteks *hukkama*. Enamik tegusõnadest on neutraalsed, nende hulgas on tegusõnu, millel on tavaliselt hästi teadaolevad tegevussubjektid, näiteks *arreteerima*, ja teaduskeelseid tegusõnu, näiteks *inkubeerima*.

Kolmas korpusuuringu kirjeldas impersonaali kasutusmustreid objekti perspektiivist. Analüüsi aluseks oli 500-lauseline valim EÜK2021-st. Selgus, et nominatiivis objektid ja partitiivis objektid esinevad impersonaalis võrdses proportsioonis. Siit võib teha järelduse, et partitiivi roll objekti vaikimisi käändena on impersonaali puhul nõrk. Samuti esineb nominatiivis ja partitiivis objekti proportsionaalselt tunduvalt suuremal määral kui objektita impersonaali, *da*-infinitiivitarindit objektina ja muud.

Nominatiivis objektiga impersonaalis esinevad tegevuse lõpp-punkti täitvad või sündmust mittekestvaks muutvad afiksaaladverbid või ajamäärsõnad. Partitiivis objektiga impersonaalis esinevad määrsõnad või sidendid, mis määratlevad tegevuse või sündmuse ajalist hetke, kontinuatiivsust ja tegevuste üheajalisust. Objektita impersonaalis võivad esineda kõik tegusõnad, ka transitiivsed, ilma objektita. Esinevad tegusõnad, mille laiendi vormi võiks klassifitseerida obliikvaobjektiks, ja tegusõnad, mille semantiline argument on markeeritud süntaktiliselt, mitte morfoloogiliselt. Polüseemse tegusõna puhul sõltub objekti esinemine tegusõna tähendusest. Kui tegemist on *da*-infinitiivtarindi vormis objektiga, esinevad peamiselt soovi, kavatsust või soovitust väljendavad tegusõnad, suutelisust või oskamist väljendavad tegusõnad, tegevusobjektile suunatud võimaldamist väljendavad tegusõnad. Kategooriasse „muud“ liigitatud impersonaalilauseis esinevad peamiselt tegevusobjektile suunatud algust väljendavad tegusõnad.

Neljas korpusuuring analüüsis objektikäänete kasutust juhtivaid tegureid. Analüüsi aluseks oli 345-lauseline valim. Mudeli tulemused näitavad, et nominatiivis objekt pole semantiliselt ega süntaktiliselt subjektisarnasem kui partitiivis objekt, sest sõnade järjekord, elusus ega arv nende kahe kategooria vahel ei erinenud.

Tegevuse pragmaatiline piiritletus mõjutab aga käändevalikut universaalselt ja tugevalt: kui lause väljendab piiritletud tegevust, on nominatiivis objekti esinemine oluliselt tõenäolisem. On võimalik, et tulemus viitab ka sellele, et impersonaalikonstruktsioon keskendub pigem tegevuse tulemuslikkusele või lõpule kui konkreetsele objektile, seega objekti käändevalikut määrab eelkõige lauses kirjeldatav tegevuse seisund. Objekti pragmaatiline piiritletus ja aeg mõjutavad käände valikut aga ainult omavahelises interaktsioonis. Ajavormi mõju partitiivi esinemisele on erinev, kui objekt on piiritletud või piiritlemata. Lihtmineviku mõju partitiivi esinemisele on tugevam, kui objekt on piiritlemata. See võib olla tingitud sellest, et lihtminevik väljendab minevikus toimunud lõpetamata või kestvat sündmust või sündmust, mis toimus ajas kaugemal ning puudub seda piisavalt kirjeldav info, seega võib olla keerulisem täpselt määratleda, kui suur osa konkreetsest objektist sündmusega seotud oli. Samuti võidakse soovida minevikuvormiga väljendada pragmaatilisel tasandil üldist olukorda, mitte konkreetset juhtumit.

Korpusuuringutest arvati välja perifrastilised impersonaalid, sest sageli on keeruline teha vahet perifrastilistes konstruktsioonides impersonaali ja personaalse passiivi vahel. Selline piirang võib tekitada kallutatud tulemusi, mistõttu uuring ei pruugi anda eesti impersonaali kasutamisest ja esinemissagedusest põhjapidavat ülevaadet. Samuti ei pruugi sellest piirangust tulenevalt uuringus tabatud olla kõik eesti impersonaaliväljendid, mis kahandab uuringutulemuste üldistusvõimet eesti kirjakeele suhtes.

Korpusuuringud annavad siiski hea ülevaate impersonaali toimimisest eesti keeles. Selgus, et statistiliselt kõige sagedamini esinevad impersonaali olevik ja lihtminevik, samuti võib impersonaali objektikäändeks pidada võrdselt, kumbagi eelistamata nii nominatiivi kui partitiivi. Uurimistöö tulemused võivad olla kasulikud näiteks muu emakeelega eesti keele õppijatele, kes puutuvadki õppimise käigus kõige rohkem kokku

impersonaali oleviku ja lihtmineviku vormidega. See töö võib aidata neil paremini mõista impersonaali objektikäände valikut ja erinevaid kasutusmustreid.

KIRJANDUS

Barlow, Michael, Suzanne Kemmer 2000. Usage Based Models of Language. Stanford: CSLI Publications.

Bates, D, M. Mächler, B. Bolker, S. Walker 2015. Fitting Linear Mixed-Effects Models Using lme4. Journal of Statistical Software, 67(1), 1–48.

Biber, Douglas 2000. Investigating Language Use Through Corpus-Based Analysis of Association Patterns. – Usage based models of language, 287–314.

Biber, Douglas 2010. Corpus-based and Corpus-driven Analyses of Language Variation and Use. – The Oxford Handbook of Linguistic Analysis. Eds. Bernd Heine and Heiko Narrog. Oxford: Oxford University Press, 159–192.

Blevins, J. P. 2003. Passives and impersonals. Journal of Linguistics 39, 473–520.

Bybee, Joan 2007. Frequency of Use and the Organization of Language. Oxford: Oxford Press.

Bybee, Joan 2010. Language, Usage and Cognition. Cambridge: Cambridge University Press.

Bybee, Joan L., Clay Beckner 2010. Usage-based Theory. – The Oxford Handbook of Linguistic Analysis. Eds. Bernd Heine and Heiko Narrog, Oxford: Oxford University Press, 827–856

Divjak, Dagmar 2019. Frequency in Language. Memory, Attention and Learning. Cambridge: Cambridge University Press.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2020. Eesti keele käsiraamat (Uuendatud väljaanne). Tallinn: Eesti Keele Instituut.

Erelt, M. 1979. Eesti lihtlause probleeme. Tallinn: Eesti Raamat.

Erelt, M. 1989. Eesti lauseliikmeist (grammatika marginaale). Preprint KKI–61. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Erelt, M. 2013. Eesti keele lauseõpetus. Sissejuhatus. Öeldis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Erelt, M., R. Kasik, H. Metslang, H. Rajandi, K. Ross, H. Saari, K. Tael, S. Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks, Lisa: Kiri. Peatoim. Mati Erelt, toim. Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Erelt, Mati 2017. ÖELDIS. Toim. Mati Erelt ja Helle Metslang. Eesti keele süntaks, 93–239. (Eesti keele varamu III.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Erelt, Mati 2017. SISSEJUHATUS SÜNTAKSISSE. Toim. Mati Erelt ja Helle Metslang. Eesti keele süntaks, 53–89. (Eesti keele varamu III.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Peatoim. Mati Erelt. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

Gries, Stefan Th., Dagmar Divjak 2010. Quantitive Approaches in Usage-based Cognitive Semantics: Myths, Erroneous Assumptions, and a Proposal. Toim. Dylan Glynn, Kerstin Fischer. Quantitative Methods in Cognitive Semantics: Corpus-driven Approaches, 333–354.

Hermann, K. A. 1884. Eesti keele Grammatik. Koolide ja iseõppimise tarvis. Tartu: Wilhelm Just'i Trükikoda.

Kettunen, L. 1924. Lauseliikemed eesti keeles. Tartu: Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastus.

Klavan, Jane, Tanel Anumäe, Arvi Tavast 2020. Eesti keele väliskohakäänete kasutus poolspontaanses kõnes automaatse transkriptsiooni põhjal. Keel ja Kirjandus, 63 (8-9), 757−774.

Kont, Karl 1963. Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. (= Eesti NSV Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi uurimused IX.) Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Koppel, Kristina, Jelena Kallas 2022. Eesti keele ühendkorpuste sari 2013-2021: mahukaim eestikeelsete digitekstide kogu. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 18, 207-228.

Kováříková, D., M. Škrabal, V. Cvrček, L. Lukešová, J. Milička 2020. Lexicographer's Lacunas or How to Deal with Missing Representative Dictionary Forms on the Example of Czech. International Journal of Lexicography, 33(1), 90–103.

Lindström, Liina 2010. Kõnelejale ja kuulajale viitamise vältimise strateegiaid eesti keeles. Emakeele Seltsi aastaraamat 55, 88–118.

Malchukov, A., A. Siewierska 2011. Introduction. Impersonal Constructions. A cross-linguistic perspective. Toim. A. Malchukov; A. Siewierska. Studies in Language Companion Series 124. Amsterdam: John Benjamins, 1−15.

Metslang, Helena 2013. Grammatical relations in Estonian, subject, object and beyond. Tartu: University of Tartu Press.

Metslang, Helle 2017. KVANTORIFRAAS. Toim. Mati Erelt ja Helle Metslang. Eesti keele süntaks, 463-478. (Eesti keele varamu III.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Metslang, Helle 2017. SIHITIS. Toim. Mati Erelt ja Helle Metslang. Eesti keele süntaks, 258–277. (Eesti keele varamu III.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mihkla, K., L. Rannut, E. Riikoja, A. Admann 1974. Eesti keele lauseõpetuse põhijooned I. Lihtlause. Tallinn: Valgus.

Miljan, Merilin, Virve-Anneli Vihman 2023 (ilmumas). A corpus study of grammatical case forms in written and spoken Estonian: Frequency, distribution and grammatical role. Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri.

Nurme, Maili 2012. Impersonaali objekt. Keel ja Kirjandus 5, 335-344.

Ogren, David 2018. Object case variation in Estonian *da*-infinitive constructions. Doktoritöö. Tartu: University of Tartu Press.

Pihlak, A. 1993. A Comparative Study of Voice in Estonian. Tallinn: Eesti Sisekaitse Akadeemia Toimetised.

Põld, H. 1923. Eesti keeleõpetus koolidele. I jagu. Kolmas täiendatud trükk. Tallinn: G. Pihlakase Kirjastus.

Rajandi, H. 1999. Eesti impersonaali ja passiivi süntaks. Eesti keele instituudi toimetised 3. Tallinn: Eesti Keele Instituut.

Rajandi, Henno, Helle Metslang 1979. Määramata ja määratud objekt. Tallinn: Valgus.

Siewierska, A. 1984. The passive. A comparative linguistic analysis. London: Croom Helm.

Siewierska, A. 2008. Introduction: impersonalization from a subject-centred vs. agent-centred perspective. Transactions of the Philological Society 106 (2), 115−137.

Siewierska, Anna. 2011. Overlap and complementarity in reference impersonals. Impersonal constructions. A cross-linguistic perspective. Toim. Andrej Malchukov, Anna Siewierska. Amsterdam: John Benjamins, 57–89.

Sulkala, H. 1996. Expression of aspectual meanings in Finnish and Estonian. Toim. M. Erelt. Estonian: Typological Studies I, 165–225.

Tael, Kaja 1987. Sõnajärg eesti umbisikulistes lausetes. – Dialoogi mudelid ja eesti keel. TRÜ toimetised 795. Töid eesti filoloogia alalt. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, 86–94.

Tamm, Anne 2004. Relations between Estonian Verbs, Aspect, and Case. Budapest: Eötvös Loránd University.

Tamm, Anne 2007. Perfectivity, telicity and Estonian verbs. Nordic Journal of Linguistics 30(2), 229–255.

Tauli, V. 1972. Eesti grammatika I. Hääliku-, vormi- ja sõnaõpetus. Uppsala: Institutionen för finsk-ugriska språk.

Tauli, Valter. 1968. Totaalobjekt eesti kirjakeeles. Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia, 216–224.

Torn, R. 2002. The status of the passive in English and Estonian. RCEAL Working Papers in English and Applied Linguistics 7. Tomi. H. Hendriks. Cambridge: Research Centre for English and Applied Linguistics, 81–106.

Torn, R. 2006b. *Poolt*-tarind eesti keele impersonaalis ja passiivis. Lause argumentstruktuur. Toim. P. Penjam. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli preprindid 2. Tartu: Tartu Ülikool, 108−121.

Torn-Leesik, R. 2009. The voice system of Estonian. Sprachtypologie und Universalienforschung, 62 (1/2), 72−90.

Torn-Leesik, R. 2016. An investigation of voice constructions in Estonian. Doktoritöö. Tartu: University of Tartu Press.

Torn-Leesik, R., V.-A. Vihman 2010. The uses of impersonals in spoken Estonian. SKY Journal of Linguistics 23, 301−343.

Vihman, V.-A. 2004. Valency Reduction in Estonian. Doktoritöö. University of Edinburgh.

Vihman, V.-A. 2006. Impersonaliseeritud impersonaal kui konstruktsioonitasandi grammatisatsioon. Emakeele Seltsi aastaraamat 52, 158–178.

Viitso, T.-R. 1998. The Uralic Languages. Toim. Fennic. D. Abondolo. London: Routledge, 96–114.

Vija, M., R. Torn-Leesik, R. Pajusalu 2009. Tegumood eesti lapse- keeles. Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat 5, 329−344.

VORGUVIITED

SketchEngine. https://www.sketchengine.eu/ (viimati külastatud 20.10.2022).

Sõnaveeb 2023. https://sonaveeb.ee/ (viimati külastatud 18.01.2023)

Corpus study of the Estonian impersonal – usage patterns and factors affecting the choice of object case. *Summary*

This master's thesis explores four corpus studies on the Estonian impersonal. The corpus data was analyzed using the quantitative analysis method. The aim of the study is to describe the usage patterns of the impersonal and investigate the factors that influence the choice of impersonal object cases. The specific goals are as follows: 1) provide an overview of the verbs used in the impersonal construction, 2) present an overview of the different types of objects used in the impersonal construction, and 3) identify the factors that influence the choice of object cases in impersonal sentences.

The first corpus study focused on determining the distribution of morphological features of impersonal forms using the Estonian National Corpus 2021. The results revealed that the most frequent impersonal suffix, appearing in nearly half of the cases, is -*takse*, followed by -*ti* in terms of frequency. The remaining suffixes, namely -*dakse*, -*akse*, and -*di*, occur relatively infrequently. Additionally, the research highlights that the present and simple past tenses comprise similar proportions of all impersonal forms.

The results of the second corpus study are based on the Balanced Corpus of Estonian. It was found that approximately two-thirds of the verbs (64%) have impersonal forms, but they generally represent a small portion of overall verb usage. The study also discovered that certain types of verbs are more likely to occur in the impersonal form. For instance, verbs like *autasustama* (to reward) typically refer to events that have a positive impact on the semantic object. On the other hand, there are also verbs in the impersonal form that denote events with a negative effect on the semantic subject, such as *hukkama* (to execute). Additionally, most verbs are considered neutral, including those that usually

have well-defined semantic subjects like *arreteerima* (to arrest), as well as verbs commonly used in scientific language, such as *inkubeerima* (to incubate).

The third corpus study described the usage patterns of the impersonal from the perspective of the object and the analysis was conducted on a sample of 500 sentences from Estonian National Corpus 2021. The results revealed that nominative objects and partitive objects occur in equal proportions within the impersonal construction. Consequently, we can conclude that the partitive case does not strongly function as the default case for objects in Estonian impersonal. Additionally, the study found that both nominative and partitive objects occur significantly more frequently than impersonals without an object, da-infinitive constructions as objects, and others.

When the impersonal object is in the nominative case, verbal particles or adverbs are used to indicate the endpoint of the action or to denote a non-lasting event. On the other hand, when the impersonal object is in the partitive case, adverbs or conjunctions are employed to specify the temporal moment, continuity, or simultaneity of the action or event. It is worth noting that all verbs, including transitive ones, can occur without an object in the impersonals without an object. Some verbs have an oblique object, while others have a syntactically marked semantic argument rather than a morphological one. In the case of a polysemous verb, the presence or absence of the object depends on the specific meaning of the verb. If the object takes the form of a da-infinitive construction, the impersonal sentences predominantly feature verbs expressing desire, intention or recommendation, verbs indicating ability or skill, and verbs denoting enabling actions towards the semantic object. In the "others" category of impersonal sentences, the verbs primarily express actions that signify the beginning towards the semantic object.

The fourth corpus study focused on analyzing the factors influencing the choice of object

cases. The analysis was conducted on a sample of 345 sentences that were cleaned from the dataset of the third corpus study. The results obtained from the generalized linear mixed model indicated that the nominative object is not semantically or syntactically more subject-like than the partitive object. This conclusion is drawn because word order, animacy and number did not differ significantly between the nominative and partitive cases.

The study also found that the pragmatic boundedness of the activity universally and strongly affects the choice of object case. If a sentence expresses a bounded activity, the likelihood of the object occurring in the nominative case is significantly higher. This finding suggests that the impersonal construction primarily focuses on the performance or endpoint of the action rather than a specific object. Therefore, the choice of object case is primarily determined by the nature of the action described in the sentence.

Furthermore, the pragmatic boundedness of the object and the tense interact to influence the choice of object case. The effect of tense on the occurrence of the partitive case differs depending on whether the object is bounded or unbounded. The impact of the simple past tense on the occurrence of the partitive case is stronger when the object is unbounded. This may be attributed to the fact that the simple past tense can convey an unfinished or ongoing event in the past or an event that occurred further in time, where providing precise descriptive information becomes more challenging. Additionally, the use of the simple past tense in certain cases may serve to express a general situation at a pragmatic level rather than a specific instance.

It is important to note that periphrastic impersonals were excluded from the corpus studies due to the difficulty in distinguishing between impersonal and personal passive constructions in such cases. This limitation may introduce bias to the results and prevent

a comprehensive overview of the usage and frequency of Estonian impersonal. Consequently, the survey may not have captured all Estonian impersonal expressions, limiting the generalizability of the survey results to written Estonian language.

Nonetheless, the corpus studies provide a valuable overview of the functioning of the impersonal construction in Estonian. The findings reveal that statistically, the impersonal present and simple past tenses are the most frequently observed, and the impersonal construction can be regarded as equally utilizing both the nominative and partitive cases for objects. These research results can be beneficial, particularly for learners of Estonian with different mother tongues who frequently encounter the forms of the impersonal present and simple past during their studies. The findings of this work can aid in enhancing their understanding of the various usage patterns of the impersonal construction and the choice of the object case.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Xingyu Liu,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti impersonaali korpusuuring – kasutusmustrid ja objekti käändevalikut juhtivad tegurid“, mille juhendaja on teadur Mari Aigro ja kaasprofessor Virve-Anneli Vihman, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Xingyu Liu
23.05.2023